VOETNOOT 2021-71

Een tricotagefabriek in Culemborg

De geschiedenis van het familiebedrijf Spencer-Heij in Culemborg en Veenendaal

GENOOTSCHAP
AWK VOET VAN
OUDHEUSDEN

Foto omslag: in de jaren 1950 poseerden medewerkers van Spencer-Heij regelmatig voor de reclamefotograaf. Hier zie je vertegenwoordiger Joop Hollander in een kledingstuk van Spencer-Heij. Foto: Joop Hollander

Voorwoord

“Vind je het leuk om nog een keer naar Culemborg te gaan?”, vroeg mijn oudste dochter mij vorig jaar. Dat vond ik een goed idee. In Culemborg bezochten we ’s-Heerenhof, het stadhuis en als laatste het Elisabeth Weeshuis Museum. Daar ontmoette ik Alies Derwig. We kenden elkaar niet, maar het voelde al snel alsof ik een familielid terugzag. Alies wist namelijk zo ontzettend veel over mijn familie, de familie Heij. Wat bleek: ze deed al enige tijd onderzoek naar de geschiedenis van de tricotagefabrieken van mijn vader. Voor dat verhaal had ze overal navraag gedaan. Deze ontmoeting was voor ons beiden een grote verrassing.

Hierna volgden over en weer bezoekjes waarbij veel bekende namen mooie herinneringen bij mij opriepen. Wat mij vooral blij maakt, is dat veel betrokkenen zo tevreden terugkijken op hun werk voor de fabrieken. De beschrijving van het productieproces, gebaseerd op het werk uit 1958 van mijn onlangs overleden vriend Job van Schuppen, vind ik een waardevolle aanvulling op deze geschiedschrijving.

Ik woon in Veenendaal en ik volg de herontwikkeling van het Pehavee-terrein met belangstelling. Het oude hoofdgebouw wordt getransformeerd tot twee moderne appartementen, met daarbovenop trots de authentieke schoorsteen.

Ik hoop dat u ook gaat genieten van dit mooie verhaal. Het werk van Alies doet zoveel eer aan het levenswerk van mijn ouders en voorouders. Ik wil haar daarvoor heel hartelijk danken.

Greet van Schuppen-Heij, november 2020

Greet is de jongste dochter van Hendrik Heij, de directeur van de tricotagefabrieken in Veenendaal en Culemborg.

Het ontwerp voor de Mr. Poodle reclame-uitingen is ca. 1954 gemaakt door Netty van Schuppen-Heij, een oudere zus van Greet van Schuppen-Heij. De poedel werd bedacht door Henk de Geest en Jaap de Gooijer. De familie De Geest had een poedel en mogelijk dat daarom voor die hond als handelsmerk is gekozen. Het idee om een hond als handelsmerk te kiezen is wellicht ontstaan door de setter-honden die Setter Set en Setterlaine in hun reclames opvoerden.

Een nieuw bedrijf in Culemborg

April 1946. De oorlog is nog geen jaar voorbij. Op maandag de 29e van die maand komt George Spencer aan in Veenendaal. Hij heeft er een afspraak met Hendrik Heij, die net als Spencer leiding geeft aan een tricotagefabriek – een fabriek waar met machines 'tricot' wordt gemaakt, een fijn breiwerk van wol of andere garens.

'George Spencer Limited' in Nottingham is een gerenommeerd Engels bedrijf met een lange geschiedenis. 'Pehavee' in Veenendaal is al generaties lang het bedrijf van de familie Heij. De heren zien veel kansen in de naoorlogse textielmarkt en de beide bedrijven vullen elkaar perfect aan. Samen willen ze daarom in Nederland een nieuwe onderneming van de grond tillen. Daarbij speelt waarschijnlijk mee dat na de bevrijding het bedrijfsleven door de regering met klem wordt verzocht om de industriële productie te verhogen.

Het gesprek tussen Heij en Spencer leidde nog in datzelfde jaar tot de oprichting van de 'N.V. Textiel Unie Spencer-Heij'. Het bedrijf werd gevestigd in Culemborg.

Spencer beschikte over voldoende nieuwe machines van Engels fabrikaat, maar had na de Tweede Wereldoorlog te weinig perso-

Handelsmerken van beide fabrieken. Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

Advertentie uit 1938 voor gebreid ondergoed van Vedonis. Grace's Guide to British Industrial History

neel om direct met de productie te beginnen. Er werd mede om die reden toenadering gezocht met de tricotagefabriek Pehavee van de familie Heij in Veenendaal. Aangezien er in Veenendaal óók een tekort bleek te zijn aan vrouwelijke arbeidskrachten werd een alternatief gezocht. De keus viel op Culemborg, gelegen in het centrum van Nederland, aan het spoor en aan het water en, zo bleek, met voldoende arbeidskrachten. Vanaf de start begon Spencer-Heij in en om Culemborg (ongeschoold) personeel te werven. Dat leverde heel goede resultaten op, want de werknemers leerden snel het vak en de productie groeide.

Hendrik Heij, George Spencer en Nico Heij.
Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

George Spencer werd president-commissaris en Hendrikus Gerardus (Hendrik) Heij (1901-1974) werd benoemd tot algemeen directeur-manager van de fabrieken in Veenendaal en Culemborg. Zijn jongere broer Nicolaas Hendrikus (Nico) Heij (1908-1952), die de verkoop buitenland onder zijn hoede had, werd tot commissaris benoemd.

Het bedrijf zou uitgroeien tot een internationaal opererende onderneming die bekende merken voerde. In Culemborg was Spencer-Heij in de periode 1946-1970 een belangrijke werkgever.

Het verhaal van dit markante bedrijf begint echter niet in Culemborg, maar in het nabijgelegen Veenendaal.

Spencer en Spencer

'Spencer' in de naam van de fabriek verwijst niet naar het bekende mouwloze korte vest of trui, de zogeheten 'spencer', maar naar de naam van de familie van de in de tekst genoemde George Spencer. George Hooton Spencer (1907-1974) was de zoon van George Spencer (1868-1946), die in 1902 in Nottingham de kousenfabriek 'Barraclough and Spencer' had opgericht. Dit bedrijf ging in 1908 bijna failliet. Spencer liet in het zuidelijker en aan het spoor gelegen Lutterworth een nieuwe fabriek bouwen genaamd 'Vedonis'. Aanvankelijk was de fabriek gespecialiseerd in ondergoed maar later werd het assortiment uitgebreid met pullovers, vesten, jurken en jassen. Spencer was een genereuze werkgever en een weldoener voor Lutterworth. Toen hij in 1946 overleed, nam zoon George het bedrijf over.
De spencer die je kunt dragen is vernoemd naar een Engelse graaf met de naam George John Spencer (1758-1834, geen familie!). Het verhaal gaat dat de panden van zijn lange jas in brand gevlogen waren en dat hij daarom een kortere versie ging dragen, ook tijdens zijn ministerschappen van 1794 tot 1807.

Een familiebedrijf in Veenendaal

We keren terug naar Veenendaal rond 1800. In die jaren werkten de mensen in Veenendaal hoofdzakelijk in de turfafgraving in de Rhenense venen. Toen de venen uitgeput raakten en de turfhandel niet meer loonde, legde men zich toe op huisnijverheid: wolkammen en wolspinnen. Op het veen en de heidevelden waren namelijk veel schapenhoeders met grote kuddes schapen. De wol hiervan leende zich uitstekend om te bewerken en er handel mee te drijven.

Overal in Veenendaal ontstonden 'wolkammerhuizen', huizen met een 'wolkammerij' erachter (zie kader).

Meestal was het zo dat de man des huizes de wol kamde en de vrouw het spinnewiel bediende. Het werk van een wolkammer was erg zwaar en ook de werkomstandigheden waren onplezierig: stank van zweet en wol, hitte, stof, enzovoorts. Deze ongemakken werden verlicht door het drinken van (veel) bier. De wolkammers

'De Wolkammer'. Dit twee meter hoge bronzen beeld, ontworpen door J. Bakker, staat tegenover de Markt in Veenendaal en werd op 14 maart 1979 onthuld door mevrouw A.M. Heij-Slettenaar, de weduwe van Paul Heij. Het beeld werd aan Veenendaal aangeboden door de directie van Setter House n.a.v. de viering van het 175-jarig bestaan van het bedrijf Pehavee, waaruit Setter House, opgericht door Paul Heij, was voortgekomen. Alies Derwig, Culemborg

Wolkammers, fabrikeurs en blauwververs

De vroege textielindustrie kende een aantal nu niet meer bestaande beroepen.

Een 'wolkammer' kocht zijn wol bij schapenboeren. De hele schapenvacht werd gewassen, gedroogd, geklopt, geplozen en gesmout. Het smouten (inwrijven met olie) had als doel de wol soepel te maken. Daarna vond het eigenlijke 'wolkammen' plaats. Eerst werden de wolkammen voorverwarmd. Door het kammen (ook wel 'kaarden' genoemd) kwamen de vezels parallel te liggen, werden de korte vezels verwijderd en werd de wol van ongerechtigheden ontdaan. Het resultaat heet 'kamgaren'. Het wolkammen met een gewone kam of een speciaal wolkammetje is al zo oud als het spinnen van wol.

Een 'fabrikeur' verkocht grondstoffen of halffabricaten aan particulieren en liet deze door hen bewerken om ze daarna weer terug te kopen en te verhandelen. Van de 16e tot in de 19e eeuw was dit een bekend beroep. Omdat fabrikeurs meestal vermogend waren, bleken ze ook in staat veel te investeren en richtten ze ('hand'-) werkhuizen op, de zogenaamde 'manufacturen' – later 'fabrieken'.

Een 'blauwverver' was iemand die stoffen of kleding blauw verfde, soms zo donker dat het bijna zwart leek, daarbij gebruikmakend van de kleurstof indigo. Gebruikte kleding werd ook wel geverfd; het laten verven was immers goedkoper dan nieuwe kleding aan te schaffen.

Vanaf 1804 was in dit pand aan het Boveneind, de tegenwoordige Prins Bernhardlaan, in Veenendaal de wolkammerij en ververij van Paulus Heij gevestigd. Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

waren de best betaalde textielwerkers in de 18e en 19e eeuw. In 1850 werd een mechanische kammachine ontwikkeld en daarna was de teloorgang van het ambacht van wolkammer binnen tien jaar een feit.

Een familie van wolkammers en fabrikeurs

Ook de Veenendaalse familie Heij begon een wolkammerij. Op 20 februari 1804 kocht Hendrik Heij (1757-1811), gehuwd met Geertje

Lammert en Klaas Hendrikus Heij. Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

Advertentie uit De Nederlander van 28 november 1936. Delpher

Wollen kniekous, rond 1900 gemaakt bij Pehavee in Veenendaal. Collectie Gelderland/Museum Flipje, Tiel

van der Poel (1760-1830), in Veenendaal een huis met hof, schuur en werkplaats, zo staat in het koopcontract. Deze aankoop wordt gezien als de officiële start van het familiebedrijf Heij – het latere Pehavee.

Zoon Klaas Heij (1782-1868), gehuwd met Christina van Leeuwen, nam het bedrijf over en werd in een koopcontract van 20 juni 1816 'fabrikeur' genoemd.

Klaas Heij maakte op 22 december 1865 zijn laatste wil op en in 1868 erfde zijn zoon Paulus (Paul) Heij (1821-1900), die ook het wolkammerberoep uitoefende, 'huis en haard'. Paul Heij breidde de zaak verder uit door naast de wolkammerij en ververij een breierij te beginnen. Toen zijn echtgenote Jantje Kappers in 1880 overleed, droeg Paul Heij blijkens een akte opgemaakt 26 april 1881 het bedrijf over aan zijn beide zonen Lammert (1864-1948) en Klaas Hendrikus (1868-1940).

Briefhoofd van Pehavee met het handelsmerk (een wolverver) van grootvader Paul Heij, zoals gebruikt in 1938. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

Advertentie uit De Vallei van 8 november 1940. Gementearchief, Veenendaal

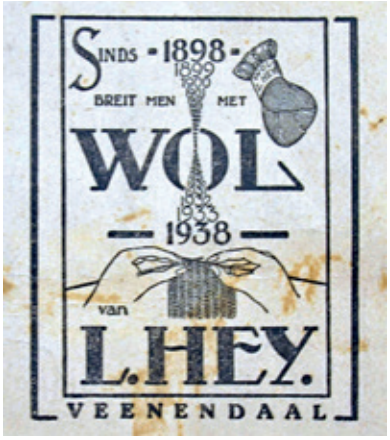

Dit breiboek met door de familie zelf ontworpen illustraties werd in 1938 uitgegeven ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van de textielzaak van Lammert en Woutera Heij-Roskam. Eenieder die in de winkel voor twee gulden aan wol kocht ontving gratis een breiboek met 40 patronen. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

Blauwkousen van sajet

'Sajet', ook wel als 'saaijet' of 'saai' geschreven, is een garen uit de korte vezels van de wol. Eerst wordt in de spinnerij een sterk gedraaid ('getwist') garen gesponnen. Het garen moet vanwege de korte vezel sterk gedraaid zijn om zo voldoende sterkte te krijgen. Twee tot vijf van deze losse garens worden daarna samen 'getwijnd' (in elkaar gedraaid) tot sajet en dan geverfd. In Nederland worden de traditionele visserstruien gebreid van sajet dat in kleuren als Nassaublauw en Nassaubeige, marineblauw, donkerblauw, korenblauw, grijs en zwart is geverfd. Vandaar ook de naam 'blauwverver' voor die talrijke lieden die dit in Veenendaal deden. De Veenendalers worden daarom wel 'Blauwkousen' genoemd.

Ook deze twee Veenendalers waren wolkammers en blauwververs en verdienden hun brood met de bewerking van en de handel in wol en wollen garens ('sajet', zie kader). Zij waren het die voor het eerst kousen en sokken en later ook pullovers en vesten van sajet gingen fabriceren. Later werden ook andere soorten garens gebruikt.

Rond 1900 werd het merk 'P.H.V.' voor het eerst gevoerd. De letters staan voor 'Paul', 'Heij' 'Veenendaal', natuurlijk uitgesproken als 'Pehavee' en als zodanig ook gedeponeerd als handelsmerk. 'Paul' verwijst naar de vader van Lammert en Klaas.

Eén familie, twee bedrijven

Na 1914 kreeg het bedrijf steeds meer een tweeledig karakter: enerzijds een groothandel in wollen garens en aanverwante artikelen en anderzijds een zich steeds verder uitbreidende fabriek voor de fabricage van truien, kousen en sokken.

In goed overleg besloten de toenmalige firmanten Klaas en Lammert Heij om de werkzaamheden te splitsen in een zelfstandige groothandel onder leiding van Klaas en een zelfstandige fabriek (de latere Pehavee) geleid door Lammert. De groothandel ging verder onder de naam 'P. Heij en Zonen' en wordt verderop in dit verhaal besproken. De fabriek groeide uit tot een onderneming gespeciali-

De eerste steen van de nieuwe fabriek werd op 13 februari 1939 gelegd door Bert Heij, de driejarige zoon van Hendrik Heij en kleinzoon van Lammert Heij (met hoed). Zusje Netty kijkt toe. Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

Volgens deze advertentie uit De Vallei van 9 september 1949 werden de wollen garens gesponnen en geverfd door Veense arbeiders. Dat veranderde eind jaren 1950, toen een voormalige wasserij in Apeldoorn werd verworven en omgebouwd tot ververij. Gemeentearchief, Veenendaal

seerd in gebreide wollen bovenkleding met een groot assortiment van prachtige producten gemaakt op de nieuwste breimachines. De fabriek zou later eigendom worden van de zoon van Lammert, Hendrik Heij (die we al zijn tegengekomen).

Lammert Heij, sajet- en wolfabrikant te Veenendaal, huwde in 1898 met Woutera Roskam (1869-1923). Het gezin bestond o.a. uit dochter Jantje Gosina (geboren in 1899 en getrouwd met Jan de Gooijer, manufacturier in Gorinchem) en dochter Rosina Christina (1903-1976, gehuwd met onderwijzer Peter van der Zouwen) en de zonen Hendrik (zie hierboven), Paulus Nicolaas (Paul, 1903-1976) en Nico (zie ook eerder in het verhaal). De zonen kregen allen een belangrijke functie in het familiebedrijf Pehavee, bij P. Heij en Zonen in Veenendaal en later ook bij Spencer-Heij in Culemborg. Ook schoonzoon Peter van der Zouwen zou een leidende functie bij Spencer-Heij in Culemborg krijgen. Een zoon van Jan en Jantje de Gooijer-Heij kreeg een plek in het bedrijf in Culemborg en was later in Canada ook actief in de tricotage.

Vader Lammert Heij trad na het overlijden van zijn vrouw Woutera in 1923 uit het bedrijf. Hij bleef wel aan het werk, in de in 1898 door zijn echtgenote opgerichte textielzaak in de Hoofdstraat nummer 43-45. Later werd nog een filiaal gevestigd in de Frans Halslaan. Op 12 oktober 1948 overleed Lammert Heij, in de ouderdom van 84 jaar.

De oudste zoon van Lammert, Hendrik, was in 1920 in Duitsland voor het vak opgeleid en had in 1923 de leiding van Pehavee overgenomen. Het is deze Heij die in 1946 met George Spencer het bedrijf in Culemborg opzette.

Om het verhaal van de familie compleet te maken wil ik hier vermelden dat Hendrik Heij gehuwd was met Johanna Maria van Buu-

ren, een dochter van Jacob van Buuren, directeur van de zogeheten ‘Stoom-, Vermicelli- en Macaronifabriek’ te Veenendaal. Een fenomeen dat vaak voorkwam: industriëlen die trouwen met industriëlen. Het echtpaar kreeg drie kinderen (Netty, Bert en Greetje; zoon Bert overleed in 1949 op 13-jarige leeftijd).

De oorlogsjaren in een nieuwe fabriek

Omdat het pand aan het Boveneind (de huidige Prins Bernhardlaan) inmiddels te klein was geworden, werd begin 1939 met de bouw van een nieuwe fabriek begonnen. Het nieuwe pand aan de Vijgendam werd eind 1939 opgeleverd. De eerste motor-breimachines werden aangeschaft en van lieverlee ontwikkelde zich een modern ingerichte tricotagefabriek.

In september 1939 werd Hendrik Heij door de toenmalige minister van Economische Zaken, mr. M.J.P. Steenbergen, benoemd tot adviseur voor de textielsector in Nederland. Uit deze functie vloeide het directeurschap bij het ‘Rijksbureau voor Textiel in Nederland’ voort. Op verzoek van minister-president Colijn werd hij in nog hetzelfde jaar belast met de textieldistributie (‘Distex’). Er was namelijk al vóór de Tweede Wereldoorlog sprake van grote schaarste. Na de bevrijding legde Heij deze ambtelijke functie neer en nam hij zijn plaats weer in als directeur van tricotfabriek Pehavee in Veenendaal. Van 1939-1945 woonde hij met zijn gezin in Den Haag. Hij bood in zijn huis onderdak aan onderduikers.

Gedurende de oorlogsjaren werd er in Veenendaal doorgewerkt onder de leiding van Hendriks broers Paul en Nico. Er moesten

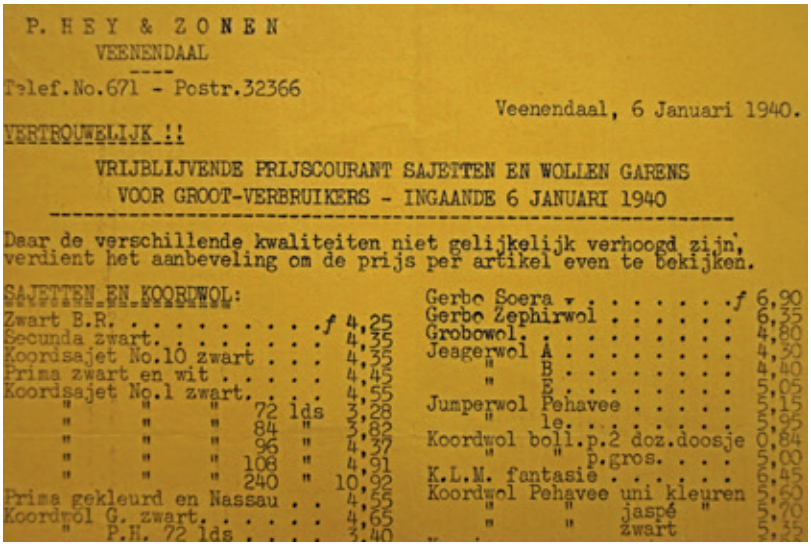

P. HEY & ZONEN
VEENENDAAL
Telef.No.671 - Postr.32366

Veenendaal, 6 Januari 1940.

VERTROUWELIJK !!

VRIJBLIJVENDE PRIJSCOURANT SAJETTEN EN WOLLEN GARENS
VOOR GROOT-VERBRUIKERS - INGAANDE 6 JANUARI 1940

Daar de verschillende kwaliteiten niet gelijkelijk verhoogd zijn, verdient het aanbeveling om de prijs per artikel even te bekijken.

SAJETTEN EN KOORDWOL:

Zwart B.R.	f 4,25
Secunda zwart	4,35
Koordsajet No.10 zwart	4,35
Prima zwart en wit	4,45
Koordsajet No.1 zwart	4,55
" " " 72 lds	3,28
" " " 84 "	3,82
" " " 96 "	4,37
" " " 108 "	4,91
" " " 240 "	10,92
Prima gekleurd en Nassau	4,55
Koordwol G. zwart	4,65
" P.H. 72 lds	3,40
Gerbo Soera	f 6,90
Gerbo Zephirwol	6,35
Grobowol	4,80
Jeagerwol A	4,30
" B	4,40
" E	5,05
Jumperwol Pehavee	5,15
" le.	5,85
Koordwol boll.p.2 doz.doosje	0,84
" " p.gros	5,00
K.L.M. fantasie	6,45
Koordwol Pehavee uni kleuren	5,60
" " jaspé "	5,70
" " zwart	5,35

Prijslijst van P. Heij en Zonen uit januari 1940. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

Het personeel van P. Heij en Zonen voor het pand aan de Prins Bernardlaan in Veenendaal, waarschijnlijk ter gelegenheid van het 150 jarig bestaan in 1954. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

noodgedwongen ook opdrachten voor de Duitsers uitgevoerd worden, met name de vervaardiging van gebreide lange witte kniekousen, en liep er een Duitse controleur rond in de fabriek. Bij weigering zouden er nare gevolgen zijn geweest.

Naoorlogse groei en bloei

Door het wegvallen van import van grondstoffen en de gedwongen leveringen naar Duitsland was er in Nederland in de latere oorlogsjaren en de eerste jaren na de oorlog nauwelijks meer een stuk textiel te krijgen. Mensen waren daarom gedwongen allerlei geïmproviseerde kledingstukken te dragen. Toen de welvaart weer terugkeerde na al die ellendige en trieste jaren bloeide ook de confectieindustrie weer op. De wollen jasjes, truien, jumpers, slipovers, zwempakken en andere confectie-artikelen gingen grif van de hand.

In 1949 werkten zo'n tachtig jonge mensen, voornamelijk in Veenendaal woonachtig, op de ateliers, bedienden de breimachines, zetten knopen aan en naaiden mouwen en zijnaden dicht. De garens die hiervoor gebruikt werden betrok de firma zowel uit het binnen- als buitenland. Dagblad *Trouw* meldde dat de productie in dat jaar 20% hoger was dan het niveau van voor de oorlog.

De ‘Pehavee Tricotage- en kousenfabriek’ werd na de oorlogsjaren een grote exporteur. De voornaamste afnemers in het buitenland waren België, Zwitserland, de Scandinavische landen en Egypte (komisch dat juist in dit warme land gebreide Hollandse kleding werd gedragen!).

Setter Set en Setterlaine

Klaas Heij, de directeur van de zelfstandige groothandel, was in 1940 kinderloos overleden. De tweede zoon van Lammert en Woutera, Paulus Nicolaas (Paul) Heij (1901-1976), gehuwd met Antje Sletternaar, nam de vrijgekomen plaats in de groothandel in. Paul zette de zaak aan het Boveneind voort onder dezelfde naam: ‘P. Heij en Zonen’.

In 1952 besloot Paul nylonkousen onder de naam ‘Setter Set’ en gebreide bovenkleding (de zogenaamde ‘bonneterie’) onder de naam ‘Setterlaine’ op de markt te brengen. Hij gaf andere fabrikanten opdracht om de door hemzelf ontworpen kleding te vervaardigen. Heij’s verkoopapparaat zorgde dan voor de distributie bij zorgvuldig geselecteerde winkeliers.

Later werden nog meer merken toegevoegd: ‘Setterlady’, ‘Setter Sportive’ en als laatste ‘Sentido’, mode voor de 30-plusser. Het pand aan de Prins Bernhardlaan bood op den duur te weinig uitbreidingsmogelijkheden en Paul liet om die reden in 1959 een nieuwe vestiging bouwen aan de Industrielaan nummer 10 met 30 arbeidsplaatsen. De onderneming kreeg de naam ‘Setter House BV’. Ansco

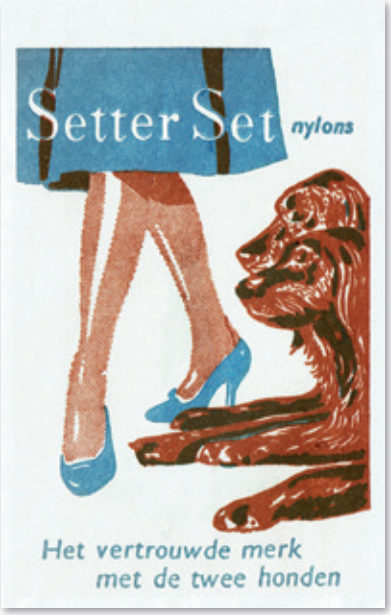

Iets oudere lezers, met name de nylondraagsters, kennen wellicht deze reclame nog en mogelijk ook de slogan: “Voor het feest en ’t werk is Setter Set sterk, dus dames doe een goede Set, draag uitsluitend nijlonkousen van Setter Set”. Suikerzakjes waren lange tijd een veelgebruikt reclamemiddel. Deze, uit de jaren 1960, zijn vervaardigd door Van Oordt en Co. te Rotterdam en door H. Pluugers te Arnhem. Club van suikerzakjesverzamelaars in Nederland

Nieuwe modellen werden bij P. Heij en Zonen (net als bij Spencer-Heij) door eigen medewerkers aan de verkoopafdeling getoond. Dineke van Manen werkte in de jaren 1960 op het kantoor van Setterlaine en toont hier een gebreide wollen jurk. Dineke van Burken-Van Manen

en Theo Heij, de zoons van Paul, kregen beiden een leidinggevende functie in dit bedrijf.

De expansie zette nóg verder door en in 1967 werd weer nieuwbouw gerealiseerd. Ditmaal voor het bedrijfsonderdeel Setterlaine, aan de Nijverheidslaan nummer 10, met een oppervlakte van 2300 vierkante meter. Er werkten daar 100 werknemers. Setter Set bleef gevestigd op de Industrielaan.

In 1970 werd Ansco Heij directeur van het uit Apeldoorn afkomstige en door Setter House overgenomen textiel- en groothandelsbedrijf 'Mirlon-Mirlana' dat gevestigd werd in het oude pand aan de Prins Bernhardlaan. Ansco bleef ook in de directie van Setter House.

Pauls tweede zoon Theo overleed vrij onverwacht op 5 oktober 1984, 47 jaar oud. De leiding van het bedrijf werd overgenomen door Jan Mulder. Deze besloot de uit de jaren 1950 stammende merken Setterlaine en Setterlady samen te voegen in één collectie onder de nieuwe naam 'Setter'.

Tot 2011 was Setter House een bloeiend en groeiend bedrijf. Daarna ging het echter bergafwaarts met de modegroothandel. Het 211 jaar oude bedrijf draaide verlies en ging uiteindelijk failliet op 11 februari 2015. Het bedrijf Setter maakte nog wel een doorstart onder de naam 'Mills Fashion Company BV' en had in 2019 meer dan 200 verkooppunten in Nederland.

Setter House en alle bedrijven die daarbij hoorden, bestaan niet meer. In 1970 kwam een einde aan de activiteiten van Spencer-Heij (zie verderop in het verhaal). Zo is de naam Heij uit de modewereld verdwenen!

150 jaar wol van Heij in Veenendaal

"*Op 20 februari 1954 was het 150 jaar geleden dat de grondslag werd gelegd van het Veenendaalse familiebedrijf dat anderhalve eeuw later nog steeds een klinkende naam heeft en een belangrijke plaats inneemt in de Nederlandse textielwereld*", aldus de Veenendaalse krant *De Vallei*.

Dit jubileum werd op 26 februari 1954 in familiekring en met personeel van de firma Heij gevierd. Hendrik Heij, de algemeen directeur van de fabrieken in Veenendaal en Culemborg en Hendrik de

Viering van 150 jaar Spencer-Heij en Pehavee. Links, met bril, Peter van der Zouwen. Achter de tafel het echtpaar Driessen-Van Empel, daarnaast Janna van Empel met haar echtgenoot Otto van Zoelen en rechts het echtpaar Lap. M. Raven-Driessen

Omslag en titelpagina van de 'Holland Photo Almanac' uit 1954, een tweetalige uitgave vanwege de verspreiding in binnen- en buitenland. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

Gooijer, namens het personeel van de Pehavee Veenendaal, stonden stil bij het 150-jarig jubileum van het bedrijf dat in 1804 in Veenendaal was opgericht. Bij het feestelijk jubileum had het personeel een toepasselijke collage gemaakt getiteld 'Heij in wol 150 jaren'. In Veenendaal werd door de firma P. Heij en Zonen in juni 1954 een weekenduitje georganiseerd. De directie bood het personeel een prachtige tocht per luxe touringcar aan naar de Belgische Ardennen.

Het was al enige jaren de gewoonte dat de firma Heij met de jaarwisseling haar klanten een agenda toestuurde. Ter gelegenheid van het jubileum werd met de jaarwisseling 1953-1954 een speciale 'Holland Photo-Almanak' uitgegeven met veel informatie over de geschiedenis van het familiebedrijf Heij.

Twee personeelsadvertenties uit de hoogtijdagen van Spencer-Heij, respectievelijk uit de Culemborgsche Courant van 30 december 1949 en Trouw van 16 mei 1959. Regionaal Archief Rivierenland, Tiel/Delpher

N.V. TEXTIEL UNIE SPENCER-HEY, CULEMBORG
N.V. TRICOTFABRIEK PEHAVEE, VEENENDAAL

vragen voor zo spoedig mogelijk:

confectiedeskundigen

(dames of heren, event. coupeurs of coupeuses) voor wollen gebreide bovenkleding.

Salaris naar bekwaamheid en positie.

Gaarne eigenhandig geschreven sollicitaties met uitvoerige inlichtingen aan het adres van de Directeur, H. G. Heij, Villa 's-Heerenhof, Culemborg.

PERSONEEL GEVRAAGD

Flinke jongemannen kunnen worden opgeleid voor de MOTOR-BREIMACHINES.

Leeftijd niet beneden 20 jaar.

Aanmelden:

Kantoor Spencer-Hey, „'s-Heerenhof".

Dinsdagavond 3 Januari, 7 uur.

Reclamefolder van Spencer-Heij en Pehavee voor het winterseizoen 1956-57.
Greet van Schuppen-Heij

Een klein stukje tekst uit deze agenda:

"Vermeldenswaard is dat uit de stukken en de boeken blijkt dat het familiebedrijf Heij tweemaal een zeer moeilijke en zorgelijke tijd heeft doorgemaakt. Voor het eerst na de Frans-Duitse oorlog in het crisisjaar 1874 en opnieuw na de Eerste Wereldoorlog in de jaren 1920 en 1921. Door hard te werken, eerlijk te handelen en zuinig te beheren, hebben deze zorgelijke jaren niet geleid tot een faillissement, maar zijn de kooplieden uit ons voorgeslacht hun zorgen weer te boven gekomen en konden zij weer een eervolle plaats in het vak van wolbewerking en wolhandel innemen. Opmerkelijk is ook dat in een acte van 1881 reeds genoemd worden spinrekeningen, en wel de relatie met een oude Veenendaalse zaak, n.l. de Wed. D.S. van Schuppen. [...] *Door nauwe samenwerking van oudsher met deze goede spinnerij beschikken wij nog steeds over de beste wollen garens voor onze beide fabrieken van gebreide wollen bovenkleding te Veenendaal en Culemborg*".

Mogelijk is die firma de lezer bekend van de wolkaartjes 'Scheepjeswol', een verbastering van de naam Schuppen en het daarvan afgeleide 'Schupjeswol'.

Ondertussen ging het voorspoedig met Spencer-Heij en maakte de fabriek in Culemborg tot eind jaren 1960 een enorme groei door. Niet alleen nam de afzet in het binnenland toe, maar ook de verkoop naar het buitenland groeide flink. De productie moest opgevoerd worden. In maart 1960 werden de hele fabrieksuitrusting en de grondstoffen van de Tricotagefabriek 'Wicotex' in Nijmegen overgenomen.

Het waren hoogtijdagen voor Spencer-Heij. Er waren meer arbeidskrachten nodig. Er werden confectiedeskundigen gevraagd en jonge mannen om te worden opgeleid voor de motorbreimachines. Kortom: het bedrijf werd één van de grootste tricotfabrieken van Nederland. Die ontwikkelingen worden beschreven in het volgende gedeelte.

De ontwikkelingen in Culemborg tot 1963

Misschien is het hier de plaats om te vermelden dat er eerder al kledingindustrie in Culemborg bestond. Het kledingatelier van Ausems-Wüst was in de jaren vóór 1885 gevestigd aan de Varkensmarkt en verhuisde in dat jaar naar de Markt, waar in 1913 een geheel nieuw pand opgetrokken werd dat nog steeds bekend staat als 'Het Kledinghuis'. Later werd er ook een fabrieksruimte in de Grote Kerkstraat gebouwd, waar in de topjaren meer dan 150 mensen werkten.

Een tijdelijk kantoor

In 1946 kwam Hendrik Heij, de directeur van de Pehavee te Veenendaal, naar Culemborg, kocht 's-Heerenhof aan de Elisabethdreef en vestigde daar het (tijdelijke) kantoor voor het nieuw op te richten bedrijf N.V. Textiel Unie Spencer-Heij.

Het pand 's-Heerenhof werd in 1909 gebouwd voor de invloedrijke familie Canter Cremers-Van Hoytema en werd later bewoond door de familie Schorer-Van Hoytema. De grond waarop deze villa stond, maakte onderdeel uit van een terrein gelegen tussen het huidige Voorburg en de Oostersingel dat vroeger behoorde tot het kasteel van de Heren en Vrouwe van Culemborg. Het terrein was een

Het voormalig kantoor van Spencer-Heij in 's-Heerenhof op een foto uit 1966. Regionaal Archief Rivierenland, Tiel

In dit huis, behorende bij 's-Heerenhof, woonde Dorus Jansen met zijn echtgenote. Dorus was magazijnmeester van Spencer-Heij en oppasser van de villa. De woning is 1982 afgebroken. Regionaal Archief Rivierenland, Tiel

grote en voor een deel ommuurde tuin, een zogenaamde 'lusthof'. Deze tuin werd in de volksmond 's-Heerenhof genoemd – de hof van de Heren van Culemborg. De naam van het pand is dus een herinnering aan die lusthof.

Op de benedenverdieping van 's-Heerenhof was het kantoor gevestigd en de bovenverdieping werd aanvankelijk ingericht als woning voor de adjunct-directeur van Spencer-Heij, Peter van der Zouwen. In 1957 kwam algemeen directeur Hendrik Heij er zelf met vrouw en kinderen wonen. Eind 1963 verhuisde het gezin Heij weer terug naar Veenendaal.

Detail toegangspoort 's-Heerenhof met de naam van Heij. Foto rond 1958. Zwier van der Schagt

Chris van de Beek, tuinman en chauffeur van directeur Heij en opvolger van de privéchauffeur Frans Gijsberts, ging halverwege de jaren 1950 aan het beitelen. Op de linker zuil naast het toegangshek bracht hij bovenaan de naam 'H.G. Heij' aan en daaronder ''s-HEEREN' en op de rechter zuil beitelde hij: 'HOF'. De naam Heij is helaas door de huidige bewoners weggeschuurd. Er stonden vroeger leeuwtjes op de zuilen, en nadat deze waren gestolen kwamen er stenen bollen voor in de plaats. Deze leeuwtjes waren niet ingetekend in de bouwtekening van het toegangshek uit 1907 en ook de bollen niet; er waren piramides getekend. Of de bollen tóch meteen of later zijn aangebracht weet ik niet.

Tot 1957 woonde Peter van der Zouwen (1906-1976), hoofd personeelszaken en adjunct-directeur, met zijn gezin op 's-Heerenhof. Deze in Zwijndrecht geboren onderwijzer trouwde in 1936 met een zus van de gebroeders Heij, Rosina Christina Heij (1910-1976), waarmee hij drie kinderen kreeg: Tera, Hans en Wouter Lambert. Na zijn huwelijk kreeg Van der Zouwen een baan in de textielwereld. Hij werd benoemd tot rayon-vertegenwoordiger van het Rijksbureau van Textiel voor de provincie Gelderland in Nijmegen en woonde

Leen Wagemaker achter zijn bureau op 's-Heerenhof, ergens in de jaren 1950. C. van Veen-Wagemaker

toen in Arnhem. Via zijn zwager, Hendrik Heij, die destijds ook directeur van het Nederlands Rijksbureau van Textiel was, kwam Van der Zouwen in 1946 in dienst bij de N.V. Textiel Unie Spencer-Heij in Culemborg, waar hij later samen met Henk de Geest (handelscorrespondent en exportmanager) de dagelijkse leiding over de tricotagefabriek kreeg. Toen algemeen directeur Hendrik Heij in 1957 met zijn gezin op 's-Heerenhof kwam wonen verhuisde de familie Van der Zouwen naar Doorn. Peter van der Zouwen zou tot zijn pensioen bij Spencer-Heij blijven werken. Zijn dochter Tera van der Zouwen deed

Op 's-Heerenhof werd regelmatig vergaderd en als het weer het toeliet gebeurde dat in de tuin. Achter de tafel directeur Hendrik Heij, in het midden het echtpaar Van der Zouwen en geheel rechts Piet Driessen, hoofd van de perserij. S.J. van Leeuwen-Stoel

Het bedrijf werft in 1946 in de Culemborgsche Courant jong personeel en biedt een gratis avondcursus 'tricottechnicus' aan. Eerst werd de cursus op de fabriek gegeven, maar vanaf september 1947 op de ambachtsschool. Spencer-Heij stelde het benodigde lesmateriaal, de machines én een leraar beschikbaar. Het was één van de eerste scholen waar je de opleiding tot textieltechnicus kon volgen. Veel jongens uit Culemborg en omgeving maakten gebruik van dit aanbod. Regionaal Archief rivierenland, Tiel

N.V. Textiel Unie
Spencer-Hey
CULEMBORG

vraagt
voor directe indienststreding enkele flinke jongens ter opleiding tot

tricotvakman

Verder is voor enkele flinke jongens van 15 jaar en ouder gelegenheid tot het gratis volgen van een speciale avondcursus ter opleiding tot

tricottechnicus

Tijdens leertijd mogelijkheid tot verdienste; bij verkregen vakbekwaamheid vaste aanstelling.

Schriftelijke of mondelinge aanmelding aan het tijdelijke kantoor Elisabethdreef 5 ('s Heerenhof) Culemborg (desgewenscht 's avonds 7–8). Telef. 427.

(Oproep voor andere werkkrachten volgt nog).

Ook 'flinke vrouwen' werden gevraagd en dan 'niet beneden 30 jaar'. Hier in de Culemborgsche Courant van 12 december 1947. Regionaal Archief Rivierenland, Tiel

Mooi werk, voor flinke vrouwen!
Dames gevraagd,
niet beneden 30 jaar, gehuwd of ongehuwd, als leidster van belangrijke afdeling in Tricotfabriek (knippen, naaien, afwerken).
Moeten sociaalvoelend zijn, ijverig gezond en leiding kunnen geven aan vrouwelijk personeel.
Uitvoerige sollicitaties en inlichtingen over levensloop, godsdienst, vroegere werkkring enz. alleen schriftelijk aan den Heer H. G. Hey.
Directeur: „Pehavee", Tricotfabriek, Veenendaal, en N.V. Textielunie Spencer-Hey, Culemborg

de secretaresseopleiding bij Schoevers en kreeg vervolgens een administratieve functie op het kantoor van Spencer-Heij.

Het kantoorpersoneel van het eerste uur bestond uit: Peter van der Zouwen (hoofd personeelszaken), de in Culemborg geboren Leen C. Wagemaker (hoofd boekhouding), en de Culemborgers Geurt Kok, Sjoerdje van Leeuwen-Stoel en Annie Kielestijn.

Een voortvarende start in een tijdelijke huisvesting

In 1946 werd door de N.V. Textiel Unie Spencer Heij op de hoek Beesdseweg – Parallelweg-West in Culemborg grond aangekocht om daar een geheel nieuwe fabriek te bouwen voor de vervaardiging van wollen gebreide (tricot) bovenkleding. Het was het eerste bedrijf dat daar (op wat later het industrieterrein zou worden) werd gevestigd. Tot 1949, toen het nieuwe fabrieksgebouw gereed kwam, had men de beschikking over ruimte in de oude 'Imprimatur' in de Prijssestraat, een onderdeel van de Trio-sigarenfabriek waar eertijds sigarenkistjes en dozen werden gemaakt en bedrukt. Deze ruimte, die ook bereikbaar was via de Buitenmolenstraat, werd opgeknapt en ingericht tot atelier met een klein kantoor. Het hoofdkantoor bleef voorlopig op 's-Heerenhof aan de Elisabethdreef.

Zo kon alvast op bescheiden schaal begonnen worden met de fabricage van de wollen kleding. Ondanks het feit dat de nieuwbouw nog niet gerealiseerd was zat Spencer-Heij bepaald niet stil en bouwde men in korte tijd een aardige productie op. Zo'n 80% daarvan was voor de export bestemd en de rest voor Nederland.

Het nieuwe bedrijf bracht ook nieuwe werkgelegenheid met zich mee. Vooral in de beginjaren verschenen in de plaatselijke en regionale kranten de nodige advertenties met vraag naar werknemers.

Ook het bezoek van George Spencer in 1947 trok de aandacht van de *Culemborgsche Courant*: *"In mei 1947 bracht dhr. George H. Spencer weer een bezoek aan Culemborg. Samen met dhr. H.G. Heij werd bij de notaris de akte van oprichting van de nieuwe tricotfabriek ondertekend. Het personeel werd ingelicht over de vergevorderde plannen om een nieuw fabrieksgebouw te realiseren. De heer Spencer was zeer verheugd over de reeds behaalde resultaten en prees het werk van de werknemers. Op zijn wandeling door Culemborg trokken stadhuis en Binnenpoort zijn aandacht. Het was alleen jammer dat het stadhuis op de Markt op dat moment niet bezocht kon worden in verband met een in gang zijnde restauratie. Ook was het bij die wandeling Spencer wel opgevallen dat er zoveel vuil en stof op straat lag en hij zei dat dit niet bevorderlijk kon zijn voor de gezondheid!"*

Feestelijke opening van een nieuwe fabriek

Tegelijk met de bouw van de fabriek liet de directie van Spencer-Heij aan de Parallelweg-West, op het huidige huisnummer 33, een conciërgewoning bouwen. Jan Frits Richter wás die conciërge en kwam er dus te wonen. In de woning werd tevens een gastenverblijf gerealiseerd voor de buitenlandse bezoekers van Spencer-Heij, die bij de echtgenote van de conciërge in goede handen waren. Deze Jo Richter-de Vries beheerde ook de kantine en de benzine-

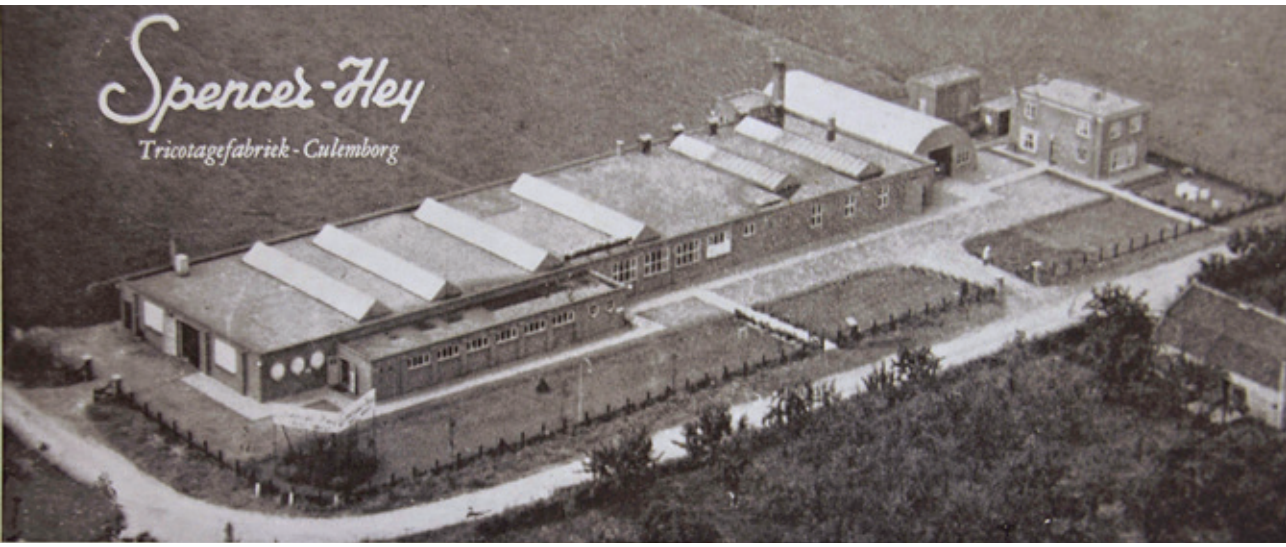

Het nieuwe fabrieks-complex van de 'N.V. Textiel Unie Spencer Heij' aan de Parallelweg-West in Culemborg. Architect Jansen en aannemer Truin kwamen uit Veenendaal. Geheel rechts de conciërgewoning. Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

pomp die later ten behoeve van het wagenpark vóór het bedrijf geplaatst werd.

Voor de Culemborgse werknemers van de fabriek betekende de nieuwe bedrijfsruimte een enorme vooruitgang. De werkafdelingen waren licht en ruim opgezet. Ook verschafte het nieuwe fabrieksgebouw de mogelijkheid tot uitbreiding van het machinepark en daardoor ook van de productie en dús ook van de werkgelegenheid.

De opening van de fabriek op 26 augustus 1949 werd benut om het personeel van de Pehavee uit Veenendaal het nieuwe bedrijf in Culemborg te laten zien. In de middag werd de nieuwe fabriek bezichtigd, onder leiding van de directeur van beide ondernemingen, Hendrik Heij. Na de fabrieksbezichtiging werden de ongeveer 200 personeelsleden van beide bedrijven hartelijk ontvangen op 's-Heerenhof waar een gezamenlijke picknick in de tuin was georganiseerd.

Het hoogtepunt van de dag was het feest in het gebouw van de Werkliedenvereniging in de Zandstraat, georganiseerd door de feestcommissie van Spencer-Heij onder leiding van de hoofdboekhouder, Leen Wagemaker. De *Culemborgsche Courant* deed verslag: *"In het officiële gedeelte van de avond kreeg de directie een groot compliment van de heer Spencer, die speciaal uit Engeland was overgekomen om deze feestelijke gelegenheid bij te wonen. Ook werd een grote waardering uitgesproken voor directeur H. G. Heij en al zijn personeel voor het in zo'n korte periode bereikte resultaat.*

Achtereenvolgens werden door Nicolaas Hendrikus Heij (broer van

Het personeel van beide bedrijven poseert in de tuin van 's-Heerenhof bij gelegenheid van de opening van de nieuwe fabriek in 1949. Zwier van der Schagt

De band van Spencer-Heij. Achter v.l.n.r. Antoon Stolker en Wim Joosten. Voorste rij v.l.n.r. Lenie Veldt, Riet Hazelhof, Jopie Bleijenberg-Kosterman, ?, Ype Woltha, Sientje Kosterman, Jennie Stoel en Sjoerdje van Leeuwen-Stoel. S.J. van Leeuwen-Stoel

H.G. Heij), namens de Raad van Commissarissen, en de procuratiehouder Hendrik de Gooijer, namens de Pehavee-fabriek te Veenendaal, hartelijke gelukwensen uitgesproken. Het personeel van Spencer-Heij bracht de heer Heij in een keurig verzorgd openingsspel van zang en muziek een spontane hulde, waarbij duidelijk bleek hoe uitstekend de verstandhouding tussen directie en personeel was.

De avond werd verder gevuld met een keurig door het personeel verzorgd programma van muziek, toneel, zang en dans. De eigen band van Spencer-Heij zorgde voor een vrolijke noot en een ongedwongen samenzijn tot in de late uurtjes".

Het management bij de nieuwe fabriek. V.l.n.r. Leen Wagemaker, Klaas Pleijsier, directeur Hendrik Heij en Ype Woltha. C. van Veen-Wagemaker

Het fabriekscomplex van Spencer-Heij in 1957. Sipke de Boer

Een ‘radicale uitbreiding’

Omdat de productie van de Spencer-Heij in Culemborg maar groeide en groeide moest er in 1950 een nieuwe fabriekshal worden bijgebouwd. De bouw van de hal aan de Oude Beesdseweg werd gegund aan de Culemborgsche aannemer P. Siebers. Op de eerste verdieping werd een nieuwe kantine gerealiseerd.

Het bedrijf floreerde zo goed dat in 1955 opnieuw een bouwvergunning werd verleend, nu voor een gebouwencomplex met kantoren aan de rechterzijde van de bestaande fabriek, aan de Parallelweg West. Architect B.H. Dionisius ontwierp het gebouw dat in 1957 werd opgeleverd. Het werd gebouwd met eenvoudige materialen en zonder franje, maar vooral met veel licht en kleur. Boven de hoofdingang werd een kunstwerk aangebracht, een geschenk van het personeel, waarin kunstenaar Lou Manche (1908-1982) zinnebeeldig had vastgelegd hoe handenarbeid en werk van de machine kunnen samengaan om tot een goed product te komen. Helaas is het werk verdwenen bij de aanbouw van een grotere entree en kon ik geen goede foto ervan vinden.

Op 17 mei 1957 werd vernieuwde en vergrote complex van Spencer-Heij feestelijk geopend door burgemeester H.A.J.M. van Koningsbruggen, in het bijzijn van de familie Spencer uit Nottingham. In tegenwoordigheid van de secretaris en beide wethouders

De opening in 1957. Greet Heij overhandigt bloemen aan de dames van Koningsbruggen en Spencer. V.l.n.r. gemeentesecretaris A. Van Urk, Tineke de Geest, Mw. Spencer, Mw. Van Koningsbruggen, Netty Heij, Jaap de Gooijer, Greet Heij en (achter de 'Poodles') wethouder Jägers en vertegenwoordiger Jan Konijnendijk. Greet van Schuppen-Heij

van de gemeente Culemborg sprak de burgemeester het Brits-Nederlandse gezelschap toe. Hij gaf aan, zo bericht de *Culemborgse Courant*, dat "*de vestiging in Culemborg van Spencer-Heij een gelukkige keuze was geweest, want al snel, binnen tien jaar, werd tenslotte het grote plan opgevat tot radicale uitbreiding, welke de oorspronkelijke opzet met meer dan de dubbele capaciteit overtrof.*" De krant vervolgt het verslag: "*Na het openingswoord van de burgemeester verrichte Mrs. Spencer de openingsceremonie door een lint door te knippen. Onder leiding van dhr. D.C. Wisman bracht muziekkorps Concordia 'God Save the Queen' en het 'Wilhelmus' ten gehore. Na de vele toespraken kregen de gasten een rondleiding door de nieuwe fabriek. De feestelijke dag werd*

Het muziekkorps Concordia zette het evenement luister bij. Niek Heij

afgesloten met een gezellige borrel en een verzorgd en heerlijk buffet dat vanzelfsprekend geserveerd werd in de nieuwe kantine."

Het was niet altijd rozengeur en maneschijn! In 1952 overleed Nico Heij (de broer van directeur Hendrik Heij) aan de gevolgen van een noodlottig auto-ongeval. We kwamen hem al tegen als medeoprichter van N.V. Textiel Unie Spencer Heij. Nico was gehuwd met Hendrijntje Boers (1916-1994) en ze woonden met hun vier kinderen, Bert, Job, Niek en Land, in Zeist. Na zijn overlijden werd zijn functie als handelscorrespondent ingevuld door Henk de Geest.

Terzijde zij hier nog vermeld dat Nico naast zijn functies in Culemborg ook mede-eigenaar was van de textielzaak van Lammert Heij en oprichter en eigenaar van een textielgroothandel, 'Heijco' genaamd. Beide waren gevestigd in de Hoofdstraat in Veenendaal. Na zijn overlijden bleef zijn vrouw Hendrijntje, samen met de chef verkoop, de heer A. Gerritsen, tot in de jaren 1970 de textielwinkel en groothandel voortzetten. De oudste zoon van Nico Heij,

Op het balkon voor de nieuwe kantine. Links van het midden de beide oprichters van de firma, George Spencer en Hendrik Heij (rechts). Niek Heij

In de breierij. V.l.n.r. Hendrik Heij, mevrouw Spencer, Lord Bray (één van de commissarissen van Spencer-Hey) en burgemeester Van Koningsbruggen. Niek Heij

V.l.n.r. Greet Heij met poedel, mevr. Heij-van Buuren, ?, George Spencer en Lord Bray. Greet van Schuppen-Heij

Bert, heeft nog een aantal jaren het bedrijf geleid, maar moest begin jaren 1990 stoppen met het bedrijf. Het pand in Veenendaal is inmiddels afgebroken.

Pehavee verhuist naar Culemborg

In de twee tricotagefabrieken, Pehavee in Veenendaal en Spencer-Heij in Culemborg, vervaardigde men gebreide bovenkleding, zowel voor dames en heren als voor jongens en meisjes. Een van de belangrijkste factoren waar rekening mee moest worden gehouden was de veranderlijkheid van de mode. Mede daarom was het onmogelijk om grote voorraden aan te houden dan wel grote series van een bepaald model te fabriceren. Dit bracht weer met zich mee dat de meisjes die in de fabrieken werkten niet gespecialiseerd waren in één vorm van 'bandwerk', maar dat zij iedere dag verschillende soorten werk moesten uitvoeren. Daarom werden de collecties van deze twee fabrieken zo samengesteld, dat ze elkaar aanvulden en zodoende als één collectie aan de klant werden aangeboden.

In april 1961 besloot de directie van de Tricotagefabriek Pehavee Veenendaal tot een volledige fusie en bundeling van de productie en distributie met de N.V. Textiel Unie Spencer-Heij te Culemborg. Dit samenwerkingsplan tussen beide bedrijven was al vaker ter sprake gekomen. De directie had geconcludeerd dat het nieuwe, nog niet zo lang geleden geopende fabriekspand in Culemborg meer ruimte bood dan de productie noodzakelijk maakte. De

fabriek in Veenendaal verhuisde daarom naar Culemborg. Eerst vertrokken de administratie en de commerciële afdeling uit Veenendaal en wat later de confectieafdeling. De Veenendaalse fabriek sloot uiteindelijk in 1963 haar deuren. Bij de Pehavee werkten toen 80 mensen (in 1958 waren dat er nog ongeveer 100).

Ondanks de verhuizing naar Culemborg werd niemand van het personeel ontslagen. De overgeplaatste werknemers konden kiezen: wilden zij een reiskostenvergoeding of een vergoeding voor huisvesting in Culemborg?

Het bedrijf bood een speciale service: de werknemers uit Veenendaal werden vroeg in de ochtend met een bus naar Culemborg vervoerd en aan het eind van de werkdag weer teruggebracht. Zo pendelden ook de heren Hendrik de Gooijer (1907-1987) en W. van Dijk nog enkele jaren naar Culemborg. Hendrik de Gooijer kwam in 1923 als 16-jarige kantoorbediende in 1923 in dienst van de Pehavee en maakte de groei van dit bedrijf grotendeels als procuratiehouder mee. Bij zijn 40-jarig jubileum in november 1963 werd De Gooijer koninklijk onderscheiden. W. van Dijk trad in november 1925 als magazijnbediende in dienst bij de Pehavee en promoveerde tot chef-magazijn. Op 15 november 1965 kreeg ook hij bij zijn 40-jarig jubileum een koninklijke onderscheiding.

Voordat de latere jaren van Spencer-Heij in Culemborg aan de orde komen, gaan we in op het productieproces, de commerciële activiteiten en de werkomstandigheden in het bedrijf.

Het reilen en zeilen van een tricotagefabriek

Het productieproces

Het productieproces bij de Tricotagefabriek Pehavee in Veenendaal is uitgebreid beschreven in een werkstuk vervaardigd in 1958 door de heer J.F.A. (Job) van Schuppen, in opdracht van het 'Nederlands Opleidingsinstituut voor het Buitenland' (het N.O.I.B). Job van Schuppen kwam uit Veenendaal en studeerde aan dit instituut, de huidige 'Nyenrode Business Universiteit' te Breukelen.

Een verkorte versie van deze beschrijving wordt hier weergegeven, waarbij ook de werkzaamheden bij Spencer-Heij in Culemborg worden meegenomen.

De inkoop van garen

De fabrieken, waar Pehavee en Spencer-Heij de wollen garens van betrokken, stonden bekend om de goede en constante kwaliteit van hun producten. Er waren meerdere factoren die invloed hadden op de inkoop van het garen. De bestemming ervan speelde een belangrijke rol. Voor een jongenstrui was namelijk heel ander garen nodig dan voor een damesblouse.

Daarnaast was het van belang te weten, wat de wol betreft, met welk soort schaap je te doen had. Dat bepaalde of je te maken had met lange, of korte dikke of dunne wol. De kwaliteit van wol van het schaap werd beïnvloed door het klimaat en vooral de grond waar het schaap had gelopen. Bij het scheren van de schapen ging men de wol meteen sorteren. Men haalde uit iedere vacht wel 6 of 7

Informatiekaartje met het handelsmerk Mr. Poodle uit de jaren 1950. Job van Schuppen

verschillende kwaliteiten. Voor de fijnste producten werd merinowol van het merinoschaap uit het buitenland ingekocht. Deze wol was zacht en kriebelde niet.

Het magazijn, waar alles samenkomt

Alle logistieke stromen in het bedrijf begonnen en eindigden in het magazijn. Het was heel belangrijk daar een kloppende administratie bij de houden, zodat er geen vergissingen konden worden gemaakt.

De ingekochte ecru-garens (ongebleekte en ongeverfde garens) kwamen aan in het magazijn. Nadat de garens gewogen waren, gingen ze naar de ververij voor de gewenste kleur. De geverfde wol kwam weer terug in het magazijn en werd opgeslagen. Aan de hand van een door de magazijnchef ontvangen orderkaart werd de wol uitgegeven aan de spoelerij waar het garen op grote spoelen gewonden werd. Het gespoelde garen ging daarna naar de breierij om verwerkt te worden tot wollen gebreide lappen, de zogenaamde halffabricaten – denk aan rompen, mouwen, kragen enzovoort. De halffabricaten werden vervolgens weer teruggebracht naar het magazijn en opgeslagen totdat alles compleet was en kon worden uitgegeven om geconfectioneerd (in elkaar gezet) te worden. Bij de halffabricaten die het magazijn uitgaf zat een bon met alle gegevens over die wol om vergissingen uit te sluiten.

Het magazijn fungeerde tevens als expeditieafdeling. Hier werden de gereedgekomen artikelen opgeslagen totdat de order compleet was en klaar voor verzending. De aflevering bij de klanten werd meestal uitbesteed aan Van Gend & Loos.

Dorus Jansen en later Jaap Lensen waren magazijnmeester bij Spencer-Heij in Culemborg en W. van Dijk was dat bij de Pehavee in Veenendaal.

De spoelerij van Spencer-Hey in Culemborg. Niek Heij

Ververij, spoelerij en breierij

Naarmate de levensstandaard na de Tweede Wereldoorlog verbeterde en er meer behoefte kwam aan een groter en gevarieerder aanbod van kleding, kreeg de mode grotere invloed op het gebied van gebreide kleding, in het bijzonder waar het de kleuren betrof. Er ontstond daarom bij de beide bedrijven behoefte aan snelle levering van nieuwe assortimenten en nieuwe tinten.

In het begin van de jaren 1950 werd een wasserij in Apeldoorn aangekocht, inclusief de rechten op bron- en beekwater. De daar aanwezige stoommachines en centrifuges werden omgebouwd tot een ververij met bijbehorend laboratorium. In het laboratorium werden in een miniatuur verfmachine proeven met kleuren gedaan. Als men een bepaalde kleur wilde maken ging men uit van

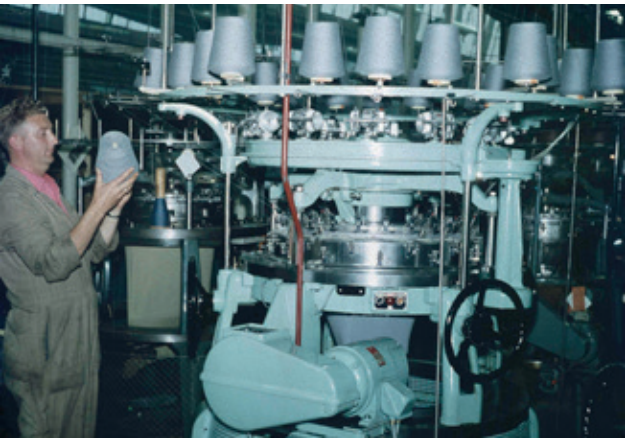

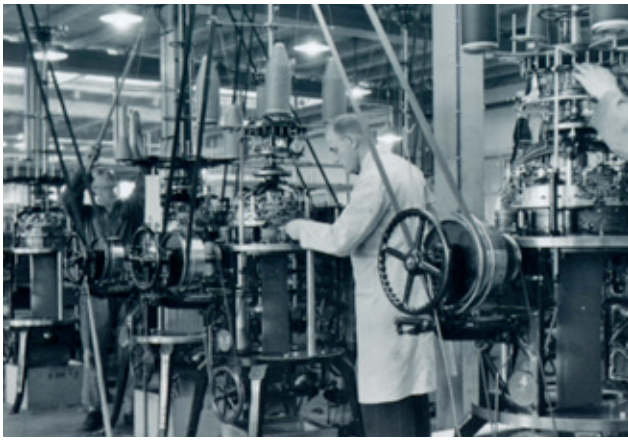

Links Jan Huijzen en rechts Klaas Pleijsier bij de motor-breimachines in Culemborg. Geurt Kok en Regionaal Archief Rivierenland, Tiel

een bestaand recept, dat men steeds iets veranderde totdat de gewenste kleur was bereikt. Men deed de proeven eerst met een hoeveelheid van 5 gram garen en daarna nog een keer met 250 gram. Als dat allemaal goed verliep, ging men over tot het verven van grotere hoeveelheden garens.

In de spoelerij werden de strengen wol op grote spoelen gewikkeld en daarna overgezet op klossen. In de beide fabrieken stonden een aantal van die machines. Ze werden meestal door dames bediend. De hoeveelheid garen die een machine per uur kon verwerken hing af van het soort wol. Er waren klossen van hout of aluminium waar je 600 gram garen kon opwinden en klossen van karton voor 1000 gram garen.

In de breierijen van Pehavee en Spencer-Heij stonden breimachines opgesteld, die uitsluitend door mannelijk personeel werden bediend. Er werkten ook wel meisjes in de breierij, de zogenaamde 'maasters', die de door de machines gebreide lappen op fouten controleerden en die dan zo veel mogelijk met de hand herstelden. Was de fout te groot, dan werd de lap stof op de confectieafdeling uitgehaald.

Er waren verschillende soorten breimachines. De productie van iedere machine hing sterk af van het soort garen dat gebruikt werd en vanzelfsprekend van het formaat en het patroon.

De vlakbreimachine werd geleid en gestuurd door een zogenaamde kartonkaart. Dit was een keten van kaarten waarin gaatjes waren aangebracht die afgetast werden door een aantal ijzeren staafjes, die vervolgens de bewegingen van de machine regelen. Voor iedere maat en ieder patroon moest een andere kartonkaart aangebracht worden. Eigenlijk is dit hetzelfde systeem als bij een draaiorgel. Alleen uit een orgel komt muziek en uit de breimachine

Eind jaren 1950. De dames van de knipafdeling in Culemborg. V.l.n.r. Corrie van der Heiden ('voorwerkster'), Wil Streef, Riet ?, Thea Koopmans, Janny Krouwel, Jenny Stoel en Thea de Jager. Corrie van der Heiden

niet! De breinaalden van deze machine stonden in de vorm van een dakje waardoor iedere steek een V-vorm vertoonde. Op de vlakbreimachine werden de later samen te stellen (confectioneren) delen aan één stuk op de juiste lengte en breedte gebreid. Vervolgens werden er op de confectieafdeling armsgaten en dergelijke ingeknipt.

Op de kantmachine maakte men producten die leken op kant. Men gebruikte hier twee of drie soorten wol van verschillende dikte, zodat er veel verschillende patronen op deze machine verwerkt konden worden. Het instellen op een andere kleur of op een ander patroon kostte wel vrij veel tijd.

De cheffinnen droegen een witte stofjas. V.l.n.r. de tweeling Teunie en Netty ?, Dinie Philippi, Lenie Nuijsenborg, Nel van de Linden (e.v. De Leeuw) en ?. Dinie Sielhorst-Philippi

Jaarlijks werd een wedstrijd georganiseerd om de titel 'Miss Modinette'. De deelneemsters moesten voor een vastgesteld bedrag stof kopen, er thuis een kledingstuk van maken en het zelf showen. In 1961 koos de jury Diny Koedam met haar "frisse groene pakje, afgezet met wit band" tot 'Miss Modinette 1961'. Tweede werd Willy van Alfen met haar "grijze winterpakje" en derde Haduwé Blommers met haar "deux-piece, effen rok en geruit jasje". Op de foto ontvangt Diny de onderscheiding en het bijbehorende geldbedrag uit handen van juryvoorzitter mevrouw Heij-van Buuren, echtgenote van directeur Hendrik Heij. Diny van Wiggen-Koedam

Uit de breimachines kwamen lange gebreide lappen gerold, met of zonder motief. De naalden in de machine werden zo gezet dat er bijvoorbeeld een kabel- of een gerstekorrel-motief ontstond. Bij ieder breimodel moesten de naalden anders gezet of verwisseld worden (dikkere of dunnere). Deze handelingen werden gedaan door speciaal hiervoor opgeleid personeel ('tricottechnici'). De lange, gebreide en opgerolde en gecontroleerde lappen uit de breierij gingen naar het magazijn en werden daar bewaard tot ze werden uitgegeven voor de afdeling confectie voor verdere bewerking.

Leuk is hierbij te vermelden dat Spencer-Heij een enkele keer de machines op een uitzonderlijk groot formaat moest instellen om de door de welbekende judoka Anton Geesink bestelde poloshirts (die een vaste opmaak hadden) te kunnen fabriceren. Ze waren vanzelfsprekend heel groot en hij was gehecht aan hetzelfde model, maar wel in allerlei kleuren.

Tussen de voor- en najaarscollectie werden de breimachines volledig gereviseerd door de breiers en door een bankwerker of onderhoudsmonteur. Eerst de ene helft van de machines en later de andere helft. Deze tijd van het jaar was voor de tricotfabrieken toch niet zo druk. Een heel bekwame technicus en onderhoudsmonteur van Spencer-Heij was Antoon Stolker. Hij werd ook wel eens aan andere bedrijven uitgeleend.

Afdelingshoofd van de breierij van Spencer-Heij was Klaas Pleijsier en van de breierij van Pehavee was dat P. Brouwer.

In de knopenkamer. V.l.n.r.: Dinie Philippi, Michou Jajet, Stien van Haren en Greet Heij. Op het papier staat: "Hartelijk gefeliciteerd met het voorgenomen huwelijk", want Greet Heij ging trouwen op 21 juli 1961. Dinie Sielhorst-Philippi

De confectieafdeling

Bij deze stap in het productieproces werd ontworpen, geknipt en genaaid. De halffabricaten (rompen, mouwen, kragen enzovoort) werden verwerkt tot een eindproduct.

Het gebreide goed werd door het magazijn afgegeven en bij het binnenkomen gecontroleerd en gewogen. Daarna werd de order uitgegeven aan de knipsters die de mouwen en rompen knipten. Het knippen gebeurde langs kartonnen knippatronen. Sommige stukken kon men elektrisch knippen wat veel vlugger ging omdat men dan meerdere lappen stof op elkaar kon leggen. Er werd ook wel gewerkt met sjablonen. Dit waren grote vellen papier waarop de patronen zo voordelig mogelijk getekend waren, waardoor men zo min mogelijk knipafval had. De getekende lijnen waren geperforeerd. Als men de sjablonen op de lap legde en met krijt over de geperforeerde lijnen ging, kwamen deze op de stof te staan en kon men er doorheen knippen.

Na het knippen werden de stukken gecontroleerd en werd er op de stof getekend waar knopen, knoopsgaten, zakken, ritsen en dergelijke moesten komen.

Bij de knipafdeling hoorde ook de ontwerpafdeling. Hier werden de nieuwe modellen getekend. Dinie Sielhorst-Philippi was één van de ontwerpsters en werkte van 1953 tot haar huwelijk in 1957 bij Spencer-Heij als cheffin van deze afdeling. Het was een ongeschreven regel dat vrouwen na hun huwelijk stopten met werken en zich geheel aan huiselijke taken gingen wijden. Na je huwelijk bij de overheid werken was tot 1958 zelfs bij wet verboden. Spencer-Heij was geen overheid en Dinie keerde na haar huwelijk nog regelmatig terug om bij te springen. Ze had in 1947 haar kostuumdiploma behaald en was in 1948 geslaagd voor coupeuse. Ze volgde die opleiding aan de R.K. modevakschool in de Ridderstraat bij de eerwaarde zusters van JMJ (de katholieke congregatie 'Sociëteit van Jezus, Maria en Jozef) die naast de bestaande naaischool in 1934 een modevakschool hadden opgericht. Voorafgaand aan haar baan bij Spencer-Heij werkte Dinie zo'n vier jaar bij een modeatelier in Utrecht waar zij avondjurken ontwierp.

Na de knipafdeling werden op de naaiafdeling de mouwen en rompen aan elkaar

Deze modellen, het 'wevenit' heren- en damesvest, waren in de jaren 1950 zeer populair en worden hier geshowd door Aad Schram en Netty Heij. Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal

Etiketten van Spencer-Heij en een van de andere merken van de fabriek. Cuveno staat voor: Culemborg-Veenendaal-Nothingham. Job van Schuppen

gezet en de kragen, zakken en dergelijke eraan genaaid op speciale naaimachines. De 'afwerksters' naaiden er met de hand de knopen aan en werkten draadjes en andere kleinigheden weg. Na het afwerken werden de goederen geperst waarna ze weer werden gecontroleerd en in plastic zakken verpakt.

Leerlingen van de eigen 'Modinetteschool' van Spencer-Heij werden op deze afdeling ingezet om het vak te leren. Als beginneling moesten die eerst een éénjarige opleiding volgen. De praktijklessen werden gegeven door Riek Eulink en voor de theorielessen moesten de leerlingen naar de Van Hoytema Huishoud- en Industrieschool aan de Meerlaan in Culemborg. Na hun opleiding konden de meisjes doorstromen en op meerdere plekken in de fabriek worden ingezet.

De chef van de confectieafdeling bij Pehavee werd geassisteerd door de zogenaamde 'korporaaltjes'. Dit waren meisjes die hand- en spandiensten verleenden en er voor zorgden dat de dames aan de naaitafels op hun plek konden blijven zitten bij de circulatie van de stukken kleding. Zo werd onnodig geloop voorkomen. Overigens werden op deze afdeling ook de gebreide lappen waar gaten en fouten in zaten uitgehaald, weer op strengen gewikkeld, gespoeld en hergebruikt.

Ype Woltha was tot ca. 1960 afdelingshoofd van de confectie- en naaiafdeling bij Spencer-Heij, daarna was dat de heer Kanters. Het onderhoud van de naaimachines werd door naaimachinemonteur Van Essen gedaan.

Een kijkje in de perserij tijdens het bezoek van het burgemeestersechtpaar Billingham uit Kaapstad (midden) in 1959. Links van het echtpaar Henk de Geest. Regionaal Archief Rivierenland, Tiel

De dames van de etikettering op de brandtrap bij de kantine. Van boven naar beneden: Annemarie de Kruijf, Lia van Doorn, Greet de Vos, Ans van de Hoef, Alie Sleeuwenhoek en Greet de Vries. Greet Saghy-de Vries

De etiketteerafdeling

Na het confectioneren moesten de gereedgekomen producten voorzien worden van etiketten. De etiketten en labels van Spencer-Heij of Pehavee werden met de hand ingenaaid, tesamen met kaartjes waarop informatie stond over het artikel.

Er waren namelijk ook bedrijven of winkels die producten van Spencer-Heij of Pehavee afnamen, maar ze onder hun eigen naam verhandelden. Op de etiketteer-afdeling waren die particuliere etiketten ook voorhanden en die werden dan samen met het fabrieksetiket ingenaaid.

Zo verkocht de Culemborgse textielwinkel van de familie Van Everdingen op de Markt de tricotkleding van Spencer-Heij of Pehavee onder zijn eigen label en kon de winkel de verkoopprijs tot een bepaald vastgesteld maximum verhogen.

Zowel bij Pehavee als bij Spencer-Heij werd tweemaal per jaar een verkoop gehouden waar het personeel tegen voordelige prijzen (onder de winkelprijs) kleding en lappen stof kon kopen. Van deze mogelijkheid werd altijd veel gebruik gemaakt en men kocht voor behoorlijke bedragen kleding. Een marktkoopman in textiel lukte het om op deze manier goedkoper aan z'n spullen te komen en verkocht die dan ver onder de prijs op de weekmarkt. Van Everdingen's Textiel in Culemborg protesteerde daar heftig tegen en al snel werd die handel verboden.

De perserij

Na het afwerken werd de kleding in de perserij geperst. Daarna was er nog een eindcontrole op fouten en vlekken, waarna de kleding naar het magazijn werd gebracht voor expeditie.

Regelmatig werd de werkwijze van de dames in het naaiatelier gecontroleerd. Deze controles werden bij Spencer-Heij gedaan door de heren Meijer en Van Dijk. Er werd opgenomen hoe lang eenieder aan een onderdeel had gewerkt. Zo was bijvoorbeeld voor het innaaien van een mouw, romp of rits een bepaalde tijd voorgeschreven. Deed je er te lang over dan werd je aangespoord sneller te werken. Zo werd de productie op peil gehouden.

Bij Spencer-Heij had Piet Driessen de leiding over de perserij. Driessen was van beroep kleermaker en werkte tot 1946 bij kledingmakerij Matheij, Tollenstraat 10 (voorheen, tot 1912, gevestigd in de Zandstraat).

Bijzondere en dure stoffen

Voor heel bijzondere en dure stoffen was een speciale afdeling ingericht, de zogenaamde 'jersey-afdeling'. Deze stoffen werden, nadat ze in de breierij gebreid waren, elders 'gefinished'; zo bewerkt dat de stof zachter en soepeler werd. Men verwerkte er 'jersey', 'wevenit', 'fully-fashioned' en 'lambswool'.

SPENCER-HEY
begint op 3 November, 9 uur v.m. bij
Th. M. van Everdingen & Zoon, Markt 51
met de verkoop van
TRICOT BOVENKLEDING
(Herenpullovers - Slipovers - Damespullovers - Vesten)
welke op Engelse machines
en door Culemborgse handen
vervaardigd is.
Etalage Markt 49 - Verkoop Markt 51.
*
Tevens verkoop van de sedert jaren bekende, solide artikelen van de
Pehavee - Tricotfabriek - Veenendaal

De firma Van Everdingen op de Markt adverteert in november 1947 in de Culemborgsche Courant met artikelen van Spencer-Heij en Pehavee. Regionaal Archief rivierenland, Tiel

'Jersey' is een stof die er uitziet als een heel fijn breiwerk en die een enigszins elastische structuur in de breedterichting heeft, wat het dragen van jerseykleding heel comfortabel maakt.

'Wevenit' werd op de breimachines van Spencer-Heij gebreid en kreeg daarna nog een speciale bewerking, en daardoor nét dat beetje extra glans: de zogenaamde '*finishing touch*'.

'Fully-fashioned', is een stof

Werknemers traden soms op als model. Op deze reclamefoto's uit de jaren 1950 poseren conciërge en chauffeur Jan Richter, vertegenwoordiger Joop Hollander en Corrie van der Heiden (in de tuin van 's-Heerenhof). Familie Richter, Joop Hollander en Corrie Streef-Van der Heiden

die op de breimachine meteen op maat en in model werd gemaakt.

'Lambswool' is wol die bij de eerste scheerbeurt van het schaap (dan dus nog lam) gewonnen werd. Die scheerbeurt vond plaats tussen de zesde en de twaalfde levensmaand. Eerder kon niet, want dan is het óf nog te koud óf de wol is nog niet voldoende gegroeid om geschikt te zijn voor verwerking. Na het breien werd de lamswol op een bepaalde manier gewassen voordat het verder in de productie verwerkt werd. In de jaren 1950 was de Pehavee in Veenendaal de eerste fabriek in Nederland die kleding met lamswol fabriceerde.

Reclame en verkoop in binnen- en buitenland

Reclame en beurzen

De firma's Spencer-Heij en Pehavee legden zich toe op het maken van nieuwe gezamenlijke kwaliteitsproducten. Men koos in 1955 voor een nieuw merk: 'Mr. Poodle', een vondst van Henk de Geest en Jaap de Gooijer. In advertenties kwam je het nieuwe merk tegen met eronder de namen van de twee fabrieken.

De producten werden elk jaar aangepast aan de smaak van het publiek en bij de mode wat betreft modellen en kleuren. Voordat nieuwe kleding op de markt kwam moest deze eerst goedgekeurd worden. De kleding werd door enkele medewerkers van de fabriek getoond aan de chef van de confectieafdeling. Mieneke Winkel en Corrie Streef-Van der Heiden, beiden werkzaam op het kantoor van Spencer-Heij, showden regelmatig nieuwe damesmodellen. De

beide dochters van algemeen directeur Hendrik Heij, Netty en Greet, toonden vaak modellen van Spencer-Heij en Pehavee op modeshows. Netty ontwierp overigens ook kleding.

Om de bedrijven en hun producten bekendheid te geven werd niet allen gebruik gemaakt van reclame-uitingen maar ook van beurzen en showrooms. Zo werd in november 1959 in het Raigebouw te Amsterdam een internationale damesconfectiebeurs gehouden waar de tricotfabrieken Spencer-Heij Culemborg en Pehavee Veenendaal een gezamenlijke stand hadden ingericht. De inmiddels welbekende Mr. Poodle-producten werden getoond waarbij het accent lag op de zuiver wollen kwaliteit van die gebreide bovenkleding. Daarnaast was er ook kleding waar Dralon in verwerkt was. 'Dralon' is de merknaam van een acrylvezel, een kunstvezel.

Eind jaren 1950 werd in een pand aan de Keizersgracht in Amsterdam (nummer 10) een eigen showroom ingericht om bezoekers en klanten te ontvangen. De showroom verhuisde eind jaren 1960 naar een andere locatie in de stad. Op 28 maart 1968 opende Prins Bernhard namelijk een nieuw 'Internationaal Confectiecentrum' in Amsterdam (het bestaat anno 2021 nog en heet het 'World Fashion Center' (WFC)). In het gebouwencomplex aan het Koningin Wilhelminaplein had een groot aantal kledingproducenten uit de hele wereld een showroom. De N.V. Textiel Unie Spencer-Heij was

Eén van de modeshows van Spencer-Heij in 1958. Bij de microfoon directeur Hendrik Heij, in het midden (met corsage) dochter Greet Heij en tweede van rechts Mieneke van de Winkel. Greet van Schuppen-Heij

één van de huurders. Voor de showroom werden regelmatig mannequins gevraagd.

Verkoop in Nederland en daarbuiten

Er werd elk jaar weer een nieuwe voor- en najaarscollectie ontwikkeld. Van begin november tot eind januari gingen de vertegenwoordigers de klanten bezoeken met de voorjaarscollectie. De levertijd was ongeveer drie maanden zodat alles met Pasen de deur uit was. Van maart-april tot eind september vond de verkoop van de najaarscollectie plaats, die tegen St. Nicolaas moest zijn afgeleverd. Iedere collectie bestond uit 60 à 70 modellen en elk model had gemiddeld tien kleuren en vier maten.

De verkoop in Nederland was verdeeld in zeven rayons. Ieder rayon had een vertegenwoordiger die orders plaatste. Ook boekte men orders via de fabrieken en de showroom in Amsterdam.

Vertegenwoordigers van Spencer-Heij waren o.a. Jan Konijnendijk, Joop Hollander en van de Pehavee de heren K. van Ginkel, H.J. Hassink en A. Schram, waarbij laatstgenoemde ook hielp bij de modeshows.

Wat de buitenlandse verkoop betreft: de exportafdeling van beide fabrieken was ondergebracht bij Spencer-Heij in Culemborg. Voordeel hiervan was dat één exportmanager kon worden aangesteld die goed op de hoogte was van invoerrechten, valuta, expedi-

In september 1953 werd in Den Haag een grote damesfair gehouden waar ook de tricotagefabrieken Pehavee en Spencer-Heij een stand hadden ingericht. Op de foto Netty Heij (links) en haar nicht Adri de Gooijer (rechts). Foto-almanak Spencer Heij-Pehavee, 1954

In 1960 maakte Spencer-Heij reclame met deze foto. De auto rechts was de privé-auto van directeur Heij. Het vliegtuig symboliseerde de export naar landen in Europa en de wereld. De 'Mr. Poodle-bus' reed op en neer tussen de verschillende bedrijven (om bijvoorbeeld wol bij de wolspinnerij in Veenendaal of bij de wolververij in Apeldoorn te halen). Ook werden er kleine bestellingen mee vervoerd en werd er materiaal mee naar beurzen en showrooms gebracht. P. van Gasteren-Van de Beek

tie-mogelijkheden enzovoorts. De exportmanager was opgeleid aan het N.O.I.B (Nederlands Opleidingsinstituut voor het Buitenland, het tegenwoordige 'Nijenrode'). In de periode 1954 tot 1970 was Henk de Geest de exportmanager en handelscorrespondent. Hij trad in de jaren 1960 ook toe tot de directie.

De voornaamste exportlanden waren: Duitsland, Libanon, Syrië, Irak, Zuid-Afrika. De fabrieken leverden ook aan: Noorwegen, Zweden, Finland, Denemarken, België, Luxemburg, Zwitserland, Nederlands Nieuw Guinea, Brits Guyana en Suriname. In ieder land had men een agent die op commissiebasis werkte. Om de persoonlijke band met de agent te verbeteren, werd hij regelmatig door één van de stafleden van de fabriek bezocht.

Spencer-Heij in Zuid-Afrika

Directeur Hendrik Heij ging ieder jaar voor zaken naar Kaapstad. Spencer-Heij had namelijk in Zuid-Afrika een behoorlijke afzet opgebouwd voor haar producten. Er was daarom sinds begin jaren 1950 een agentschap van Spencer-Heij in Kaapstad. De handel in tricot verliep in de loop der jaren zo goed dat er een nevenvestiging

van Spencer-Heij werd opgericht, in samenwerking met een plaatselijke grote textielonderneming geheten 'J.W. Jagger and Co. Ltd'. Deze nieuwe fabriek werd gebouwd in Elsie's Rivier, een wijk in Kaapstad, en begon op 1 januari 1960 met de productie van wollen gebreide bovenkleding onder de naam 'Textiel Unie Spencer-Heij S.A. Ltd'. Hendrik Heij was ook hier de directeur. De producten werden niet alleen in Zuid-Afrika verkocht maar ook in Rhodesia en Nyassaland (zoals Zimbabwe en Malawi toen genoemd werden).

Een aantal medewerkers van Spencer-Heij verhuisden naar Zuid-Afrika. Ype Woltha, hoofd confectieafdeling in Culemborg, kreeg ook in Elsie's River de leiding over de confectieafdeling. De heer Hupkes werd benoemd tot financieel directeur en Martin van Leeuwen, magazijnmedewerker in Culemborg, kreeg in Afrika de leiding over het magazijn. Thea Benda uit Culemborg kreeg een functie op kantoor en mijnheer Eek een leidinggevende functie in de fabriek. Onderhoudsmonteur Bert Vermeulen vertrok enige tijd later naar Zuid-Afrika.

Veel informatie over de fabriek in Kaapstad is niet meer te achterhalen. Volgens Thea Benda, oud-medewerkster van het bedrijf, is de fabriek later opgegaan in een grotere firma met de naam 'Peebel-Trading'. Door de vele ongeregeldheden in Zuid-Afrika als reactie op het Apartheidsregime was het voor buitenlanders op een gegeven moment niet heel veilig meer en kwamen onder andere Thea Benda en het echtpaar Woltha na enige jaren weer terug naar

Met regelmaat werden kisten met materialen en artikelen naar Kaapstad verzonden. V.l.n.r. Jaap de Gooijer, Peter van der Zouwen, Ype Woltha, Martin van Leeuwen (op de kist),? en rechts van de kist handelscorrespondent Henk de Geest en directeur Heij. S.J. van Leeuwen-Stoel

Bonda was gespecialiseerd in de authentieke "Nova Scotia Tartan". Daarnaast had directeur Jaap de Gooijer het recht om het kwaliteitsmerk 'Mr. Poodle' te voeren, zoals in dit label te zien is.

Nederland. Ype Woltha en zijn vrouw verhuisden naar Arnhem en zijn daar overleden. Thea Benda verhuisde naar Buren. Martin van Leeuwen en Bert Vermeulen zijn in Zuid-Afrika getrouwd en bleven in Kaapstad wonen.

Relaties met Canadese bedrijven

Hendrik Heij maakte ook jaarlijks een zakenreis naar Canada, waar hij een bestuursfunctie vervulde in het textielbedrijf 'Bonda Textiles Limited', gevestigd in Yarmouth (Nova Scotia). Deze textielfabriek was vernoemd naar Jan Willem Bonda, mededirecteur van Bonda's Veevoederfabriek te Rotterdam (het tegenwoordige 'Provimi'). Samen met zijn broer Harry Bonda deed hij wereldwijd heel goede zaken in de handel in graan en veevoeder. Ook had de familie commissariaten in andere grote bedrijven, zoals in genoemd bedrijf in Canada. Harry Bonda op zijn beurt was commissaris van de NV. Textiel Unie Spencer-Heij in Culemborg.

Jaap de Gooijer (Jacob Lammert), geboren 6 oktober 1926, was een zoon van Jan de Gooijer (winkelier in manufacturen en textiel in Gorinchem) en Jantje Gosina Heij (zwager respectievelijk zus van de gebroeders Hendrik en Nico Heij). Hij kwam bij Spencer-Heij met het gerichte doel opgeleid te worden voor een leidinggevende functie in de te starten vestiging van Spencer-Heij in Yarmouth.

Jaap de Gooijer vertrok in 1960, samen met Karel van den Hoven, om met de opzet van dit bedrijf te helpen. Samen met zijn vrouw Lies bouwde hij in Canada een nieuw bestaan op. Hij werd benoemd tot manager, nam het bedrijf over en werd directeur van 'Bonda Textiles Limited'. Bij zijn pensionering in de jaren 1990 stopte ook de bedrijvigheid. De machines werden verkocht en het gebouw werd overgenomen door een groothandel in souvenirs. Ook Karel van Hoven ging met pensioen. Naast en ook nog na zijn werk bekleedde Jaap (of 'Jack', zoals hij inmiddels genoemd werd) de Gooijer verschillende functies in kerk en samenleving van Yarmouth. Hij overleed 6 juli 2017, 90 jaar oud.

Werken voor Spencer-Heij

De breimachines stonden nooit stil en daarom werd er gewerkt in een ploegendienst van 06.00-14.00 uur, van 14.00 -22.00 uur en van 22.00- 06.00 uur. De ploegen wisselden iedere week. In de jaren 1950 was het nog heel normaal dat de zaterdag bij de werkweek hoorde. Pas in december 1960 werd de vrije zaterdag wettelijk ingevoerd. Er werd dus flink doorgewerkt in de fabrieken. Als werkgever toonde de familie Heij zich betrokken en was er aandacht voor de werknemers.

Werken met het puntensysteem

De manier van werken in beide tricotfabrieken, Pehavee en Spencer-Heij, was al van oudsher gebaseerd op een zogeheten 'puntensysteem'. Iedere handeling, (bijvoorbeeld het innaaien van labels of ritsen, het aanzetten van knopen, het zomen, enzovoort) leverde een aantal punten op. Naar gelang het aantal afgewerkte opdrachten kreeg je een aantal punten aangetekend op een voor ieder

Regelmatig werden avonden georganiseerd voor het personeel, hun ouders en voor de dames die voor Spencer-Heij thuiswerk deden. Ze kregen dan een rondleiding door de fabriek met aansluitend een gezellig samenzijn. Hier krijgen de bezoekers aan de kniptafel uitleg van Bep Hagens. Links het echtpaar Koopman, in het midden het echtpaar Koedam (mevrouw Koedam in witte jurk). D. van Wiggen-Koedam

Tien jaar in dienst in 1956. V.l.n.r. Hans de Hartog, Dorus Jansen (magazijn), Jan Richter (conciërge, portier en spoelerij), Sjoerdje van Leeuwen-Stoel (loonadministratie), Ype Woltha (confectie-afdeling) en Antoon Stolker (onderhoudsmonteur). S.J. van Leeuwen-Stoel

Koperen jubilea in 1958. V.l.n.r.: Jan Konijnendijk, Antoon Stolker, Hans de Hartog, Piet Driessen, Tannie Dijkgraaf, Sjoerdje Stoel, Klaas Pleijsier en daarvoor J. van Essen, Hendrik Heij, Dorus Jansen en Jan Richter. Net niet te zien, maar wel jubilaris, is Ype Woltha. S.J. van Leeuwen-Stoel

soort werk aparte en persoonlijke kaart. De standaard was een puntenaantal van 670 per week en dat bepaalde het basisloon. Bij meer of minder punten kon het loon hoger respectievelijk lager worden. Er werd met regelmaat gecontroleerd of de puntenaantallen wel klopten, want de werknemer moest zelf die punten bijhouden. De kaarten werden wekelijks naar de loonadministratie gebracht om het uit te keren weekloon te berekenen.

Dit was natuurlijk een middel om de werknemers in de fabriek tot meer ijver aan te sporen en stimuleerde de mensen om sneller te werken, meer uren te maken en meer dagen per week naar de fabriek te komen waardoor de werknemers het weekloon hoger konden laten worden.

Personeelsleden uit de begintijd. Zittend v.l.n.r.: Ria de Kruijf, Anneke de Klerk, Sjoerdje Stoel, Lies Sielhorst, Jo van Malsen, Jo Richter-de Vries, Anneke van de Berg, Corrie Streef-Van der Heiden. Staand v.l.n.r.: Mw. Van der Zouwen-Heij, ?, Jan Richter, Peter van der Zouwen, ?, Aad Schram en daarvoor staand Corrie Sanderse, Riet Hazelhof, Jannie de Ruiter, Dorus Jansen, Jo van Dord, ? en Piet Driessen. S.J. van Leeuwen-Stoel

Sjoerdje Stoel voerde de loonadministratie. Leuk is hierbij te vermelden dat het gebruikelijk was dat aan het einde van de week een ronde langs de verschillende afdelingen gemaakt werd om het personeel het zogeheten 'loonzakje' aan te reiken. Tot ver in de jaren 1960 werd met contant geld betaald.

Een prima werkgever

Spencer-Heij had het goed voor met het personeel. Zoals eerder al verteld werden de werknemers uit Veenendaal en ook die uit de directe omgeving 's ochtends met een bus opgehaald en aan het eind van de middag weer teruggebracht. De chauffeurs van die bus-

Een uitje in 1960 van het kantoorpersoneel en de chefs en cheffinnen met de bus naar Carré in Amsterdam. Zittend v.l.n.r.: Leen Wagemaker,?, Tinie van Zuilekom, Dinie van Malsen, Joop Hollander. Staand v.l.n.r.: Riekje Eulink, ?, Greet de Vos, Sjoerdje Stoel, ?, Riet Veen, ?, Sientje Vermeulen, Nico Spithoven, Nelly van Haaren, Dorus Jansen (met hoed), het echtpaar Driessen-Van Empel en Kees van Everdingen. M. Raven-Driessen

sen waren o.a. Jan F. Richter, die daarnaast ook portier en conciërge was én de leiding had van de spoelerij, en Wim Joosten die in de breierij werkzaam was.

Natuurlijk met de bedoeling goede resultaten te behalen maar ook om een aangename werksfeer te creëren werd er niet bezuinigd op machines en apparaten. Hoewel de elektrische schrijfmachine al voor de oorlog bekend was werd deze wegens de hoge aanschafkosten nog maar weinig gebruikt. In maart 1947 werd door Spencer-Heij de eerste elektrische schrijfmachine in Culemborg in gebruik genomen. Kennelijk was dat zó bijzonder dat de *Culemborgsche Courant* het meende te moeten melden: *"de machine werkt vrijwel geruisloos en voor het typen is slechts een geringe druk van de vinger nodig. Met deze machine worden alle zorgen over vermoeidheid, gebroken of beschadigde nagels e.d. verdreven. Het zal voor de typiste een genot zijn op een dergelijke machine te werken".*

Spencer-Heij had op verschillende plekken in Culemborg huizen voor zijn personeel. Zo woonden de families Wagemaker en Woltha in de Dahliastraat, de familie De Geest in de Meerlaan en de leidinggevende van de breierij, Klaas Pleijsier, in een huis van Spencer-Heij in de Terweijdelaan.

Van alle oud-werknemers die ik sprak was niemand negatief over de sfeer en de omgang in het bedrijf en over de directie. Eenieder had er goede herinneringen aan.

Naast arbeid ontspanning

Naast het werk in de fabriek werd er veel tijd besteed aan sport en spel. In die tijd was er bijna geen televisie; de eerste landelijke

De toneelvereniging van Spencer-Heij gaf met regelmaat voorstellingen in de kantine. Grote voortrekker van het toneel was Leen Wagemaker. Hier op de foto uit 1961 op de voorgrond v.l.n.r.: H.M. van Leeuwen en Jan van Hoften. Zittend: Rien Smit, T. Veldt, Joop Hollander, G. Odijk, en Leen Wagenmaker. Achterste rij: Mieneke van de Winkel, A. van de Hoef, W. van Alphen, Ans Peek-Ansems, Greet de Vries en Lia van Doorn. G. Saghy-De Vries

De damclub van Spencer-Heij. V.l.n.r. dhr. Verkerk, Bert Vermeulen en Joop Hollander. Rechts dhr. Bronk. Joop Hollander

De voetbalclub van Spencer-Hey deed regelmatig mee aan bedrijfstoernooien. V.l.n.r. staand: Paul Winkel (breier), Rijk Boomhouwer (breier), Van Os, Jan Huijzen (breier), Otto van Zoelen, Antoon Stolker, (onderhoudsmonteur) Kees Gaasbeek (breier), Hans de Jager, Joop Hollander (vertegenwoordiger). Zittend: Nico Spithoven, keeper Jan Richter (conciërge), Bep Winkel, Martin van Leeuwen (magazijn), Bart Overbeek en Wim Joosten (breier). Joop Hollander

televisie-uitzending was op 2 oktober 1951. Daarom werd er veel georganiseerd voor werknemers van Spencer Heij en (in veel mindere mate) voor de Pehavee-werknemers. Dat gebeurde (na 1960) op de vrije zaterdag en soms ook op een avond door de week. Het was een regelmatig voorkomend gebruik dat (grote) bedrijven sportverenigingen en clubs voor hun werknemers oprichtten zoals: voetbal-, toneel-, dam-, biljart, kaart-, vis-, zwem- en wandelclubs.

De leden van de wandelclub van Spencer-Heij waren gekleed in een donkerblauwe plissérok of broek met daarbij een lichtblauwe pullover met het embleem van Mr. Poodle. Hier te zien bij de Glasstadmars in Leerdam in 1961, v.l.n.r. ?, Bep van Dalum, Annie de Jager en ?. In het midden Corrie Stolker, Bertie Stap en Dickie Killian en geheel linksachter Hans van Everdingen. C. Tussenbroek-Stolker

Tussen de bedrijven werden ook wedstrijden georganiseerd. In de regio werd er vaak aan wandeltochten mee gedaan zoals de Airborne-wandeltocht in Oosterbeek, de Glasstadmars in Leerdam, de Wolmars in Veenendaal en de wandeltocht Valkenheide bij Leersum op de Utrechtse Heuvelrug.

Aan ontspanning in de vrije tijd werd bij de Pehavee in Veenendaal, zoals gezegd, minder gedaan. Het personeelsbestand was niet zo uitgebreid en men had niet de beschikking over een ruime kantine om deze activiteiten te kunnen ontplooien. Veel jongeren waren wel lid van de plaatselijke gymnastiekvereniging. Behalve voetbal en de bioscoop waren er destijds niet veel ontspanningsmogelijkheden voor de jeugd. Wel werd er in 1958 een Pehavee-wandelclub opgericht die in datzelfde jaar voor het eerst meeliep met de zesde editie van de Wolmars in Veenendaal. De Pehavee-wandelaars zaten zelfs in de organisatie van dit evenement.

Hoe verging het Spencer-Heij en Pehavee?

Eind jaren zestig van de vorige eeuw ging het niet meer zo héél goed met Spencer-Heij. Ondanks de zorgen over de toekomst werd er nog steeds personeel gevraagd om opengevallen plaatsen in te nemen. De oorzaak van de moeilijkheden bij het bedrijf was gelegen in de grote concurrentie van met name Italiaanse en Aziatische bedrijven die de wereldmarkt probeerden te veroveren. De verkoop liep terug en Spencer-Heij had niet genoeg financiële middelen meer om met name het machinepark te vernieuwen, want dat moest eigenlijk gebeuren om de concurrentie bij te kunnen benen.

De N.V. Textiel Unie Spencer Heij probeerde het bedrijf nog te verkopen maar dat lukte niet. Na een week van geruchten en speculaties werd het bedrijf in november 1970 gesloten en stonden de werknemers op straat, met enkel nog de doorbetaling van twee weken loon. Na eerst nog surséance van betaling aangevraagd te

Begin jaren 1960. Algemeen directeur Heij, staande tweede van links, met het leidinggevend personeel, de vertegenwoordigers en het kantoorpersoneel van beide tricotagefabrieken voor het gebouw in Culemborg. Ed de Geest

De fabriekshal aan de Parallelweg-West. Zwier van der Schagt

hebben werd uiteindelijk in 1971 het faillissement van N.V. Textiel Unie Spencer-Heij uitgesproken. Een groot deel van het machinepark werd verkocht aan de 'Victoria Tricot en Jerseyfabriek' te Valkenswaard. Onderhoudsmonteur Antoon Stolker verhuisde mee om deze machines operabel te maken en bleef nog twee jaar in Brabant werken.

Op 17 februari 1971 werd een grote faillissementsverkoop van de voorraad aan kleding gehouden in het gebouw van de katholieke arbeidersbond 'De Werkman' in de Zandstraat. De vertegenwoordigers Joop Hollander en Jan Konijnendijk wisten nog aardig wat kleding uit de voorraad te redden en gingen verder met een eigen handel in tricotkleding onder de naam 'Germaine'. Dit bedrijf in Culemborg houdt zich anno 2021 nog steeds staande, met aan de leiding de zoon van Joop Hollander!

Het fabrieksgebouw van Spencer-Heij kwam in 1971 volledig in handen van de meubelfabriek 'Van Gaasbeek en Van Tiel'. Al snel werd de lichtreclame 'Spencer-Heij Tricot' op het gebouw vervangen door het opschrift 'Van Gaasbeek en Van Tiel Meubelindustrie'. Vóór het faillissement in 1971 was de hal aan de Beesdseweg al in gebruik genomen door de meubelfabriek, die uit de binnenstad moest verhuizen. Spencer Heij kon de lopende zaken afbouwen in de andere hal aan de Parallelweg West. De meubelfabriek bleef in bedrijf tot 2009 en werd op 28 april van dat jaar failliet verklaard. Het pand wordt anno 2021 verhuurd aan een groep ondernemers

Algemeen directeur Hendrik Heij. Ed de Geest

onder de naam 'Coöperatie van Makers', een sociaal-maatschappelijk samenwerkingsverband waar cliënten en stagiaires de ruimte krijgen zich verder te ontwikkelen en te groeien.

De Pehavee-fabriek aan de Vijgendam was één van de laatste nog bestaande fabrieken uit de periode van de textielindustrie in Veen-

De in 2020 gerestaureerde gevelsteen uit de oude Pehavee-fabriek in Veenendaal. B. van Leeuwen

endaal. Naast de Pehavee waren er nog meer wolspinnerijen en textielfabrieken, zoals bijvoorbeeld de 'Textielfabriek Veenendaal', de 'Frisia Wolspinnerij' en de 'Hollandia Wol- en Kousenfabrieken'. Dit laatste bedrijf, in 1937 voortgekomen uit de 'Stoom Sajet- en kousenfabriek De Hoop' van de gebroeders Van Leeuwen, sloot in 1979 haar deuren. Op het hoogtepunt rond 1950 werkten er ruim 3000 mensen in de textielindustrie in Veenendaal.

In het leegstaande pand van de Pehavee werd na een verbouwing in 1963 de mantelfabriek 'Speciaal' (afkomstig van de Tuinstraat) gevestigd. Toen deze fabriek na 20 jaar ook ophield te bestaan was het bedrijfspand nog lange tijd in gebruik als verzamelgebouw 'Ateliers-Vijgendam'. De oude fabriek moest in 2020 wijken voor een appartementencomplex. De schoorsteen is gerenoveerd en het oude logo van de Pehavee ('PHV') is er op aangebracht en de gerestaureerde eerste steen uit 1939 is in dit nieuwe complex ingemetseld. Zo blijft een herinnering bestaan aan het industriële erfgoed van Veenendaal.

Hendrik Heij bekleedde tijdens zijn leven naast zijn directeurschap van de Pehavee en van Spencer-Heij en zijn eerder vermelde functie als hoofd van de Distex diverse bestuursfuncties, onder andere bij het Protestants Christelijk Verbond van Werkgevers in Den Haag, de Vereniging van Tricot- en Kousenfabrikanten, de Fabrikantenvereniging Veenendaal en bij het Christelijk Lager Technisch Onderwijs. Hij overleed op 15 januari 1974 in Veenendaal, 73 jaar oud.

Nawoord: waarom dit onderzoek?

Omdat ik ieder jaar een tentoonstelling organiseer en inricht over het thema van Open Monumentendag en het landelijk thema naar Culemborg vertaal, kom ik met veel (oudere) mensen uit Culemborg in contact om over zo'n thema te praten met als doel informatie in te winnen over dat onderwerp. Vaak komt dan deze vraag van mijn kant aan bod: "Heeft u dit werk altijd gedaan?". Verschillende mensen vertelden dan dat ze vroeger bij de tricotfabriek Spencer-Heij hadden gewerkt. Toen dacht ik: hier moet ik iets mee doen en eens uitzoeken wat voor bedrijf dat was. In 1975 kwam ik in Culemborg wonen en Spencer-Heij bestond al niet meer. De meeste oudwerknemers die ik gesproken heb voor mijn onderzoek waren heel positief over het bedrijf en vonden het jammer dat de fabriek in

1970 dichtging. Het was destijds een grote werkgever voor Culemborg en omgeving, op het hoogtepunt werkten er zeker een 250 mensen.

Tijdens mijn onderzoek ontdekte ik al snel dat de tricotagefabriek Spencer-Heij verweven was met de tricotagefabriek Pehavee in Veenendaal en dat het allemaal in 1804 was begonnen met de wolkammersfamilie Heij in Veenendaal.

Het onderzoek werd steeds breder en ik moest ook naar Veenendaal om de geschiedenis van het bedrijf compleet te maken. Na een paar jaar van onderzoek in archieven, maar vooral door het luisteren naar de verhalen van oud-medewerkers, is er veel van de geschiedenis van deze tricotagefabrieken boven tafel gekomen en is er bovendien een schat aan beeldmateriaal door mij vergaard.

Een bijzondere vermelding en veel dank verdient Hennie Henzen van de Historische Vereniging Oud Veenendaal, die mij, wat Veenendaal betreft, heel goed op weg heeft geholpen en veel informatie heeft verstrekt. Ook heel veel dank komt toe aan de jongste dochter van algemeen directeur Hendrik Heij, Greet, en aan Niek Heij, een zoon van Nico Heij (medeoprichter van Spencer-Heij). Zij konden mij heel veel vertellen over de tijd dat de familie Heij in Culemborg op ’s-Heerenhof woonde.

Ook ben ik heel veel dank verschuldigd aan diverse oud-medewerkers van Spencer-Heij en aan hun families. Zij hebben me erg geholpen bij mijn onderzoek en ik heb veel informatie en foto’s mogen ontvangen die belangrijk waren voor het tot stand komen van mijn verhaal over de tricotagefabrieken in Veenendaal en Culemborg.

Helemaal gelukkig ben ik met het voorwoord dat Greet Heij schreef in deze Culemborgse Voetnoot. Ten slotte, als laatste, dank aan lerares Nederlands Hermien van Schuppen die de tekst van dit bijzondere verhaal grondig heeft nagelezen. Ook wil ik Michiel Bugter zeer hartelijk bedanken voor zijn correcties en adviezen met betrekking tot de tekst.

Alies Derwig-Witteveen, Culemborg, mei 2021

Bronnen

Gesprekken

Sipke de Boer, Thea Benda, Dineke van Burken-van Manen, Tera Fopma-Heij, Paula van Gasteren-van de Beek, E. de Geest, Huub Gijsberts, Corrie van der Heiden, Niek Heij, Joop Hollander, Jan van Hoften, Riek Kievith-van Lienden, N. de Koster-van Haaren, Geurt Kok, B. van Leeuwen, Sjoerdje van Leeuwen-Stoel, M. van Raven-Driessen, familie Richter, Greet Saghy-de Vries, Dinie Sielhorst-Philippi, A. T. Stolker, Tera Stuiver-van der Zouwen, Zwier van der Schagt, Job van Schuppen, Hermien van Schuppen, Greet van Schuppen-Heij, Corrie Streef-van der Heiden, Gerrie Tussenbroek-Stolker, Diny van Wiggen-Koedam, Ella van de Winkel-Smits en C. Van Veen-Wagemaker.

Geraadpleegde archieven en literatuur

Archief Historische Vereniging Oud Veenendaal, Veenendaal (digitaal en studiezaal), www.oudveenendaal.nl

Burgerlijke stand en bevolkingsregisters van Culemborg en Veenendaal

Graces Guide to British Industrial History, www.gracesguide.co.uk

Collectie Gelderland, www.collectiegelderland.nl

Club van Suikerzakjesverzamelaars in Nederland, www.suikerzak.nl

Delpher-Digitaal Kranten Archief van de Koninklijke Bibliotheek, www.delpher.nl

Foto-Almanak en Agenda's van Spencer-Heij en Pehavee, 1954 en 1955

Gemeentearchief Veenendaal (digitaal), www.gemeentearchief.veenendaal.nl

Gouvernement Canada

Museum Veenendaal, Veenendaal, www.museumveenendaal.nl

'Nederlandse bedrijven in woord en beeld', artikel uit een (onbekend) tijdschrift uit 1958

Regionaal Archief Rivierenland, Tiel (digitaal), www.regionaalarchiefrivierenland.nl

Reformatorisch Dagblad, 13 maart 1980

Sweeny's Funeral Home, Yarmouth (Canada)

Tricotfabriek Vedonis-Works, Nottingham (Engeland)

Utrechts Archief (digitaal), www.hetutrechtsarchief.nl
Utrechtse Stichting voor Industrieel Erfgoed, www.usine-utrecht.nl
Veensch Verleden in Woord en Beeld, Sjoerd de Jong (1995)

Websites voor genealogie zoals: www.wiewaswie.nl, www.stamboomzoeker.nl, www.openarch.nl.

Over de auteur

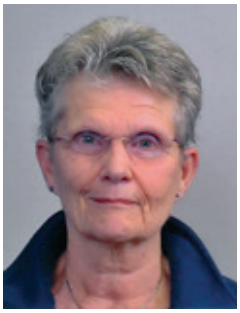

Alies Derwig (1948) is gepensioneerd medisch analiste. Als zodanig heeft zij 42 jaar in de gezondheidszorg gewerkt, waarvan de laatste 34 jaar als hoofdanaliste van het laboratorium van het Barbaraziekenhuis/de polikliniek in Culemborg.

Alies is hobbyfotograaf en stelt jaarlijks een expositie samen n.a.v. 'Open Monumentendag', waarbij het landelijk thema naar Culemborg wordt vertaald. Daartoe doet ze meer of minder uitgebreid onderzoek naar het wel en wee van Culemborgers en hun stad in de recente en oude geschiedenis. Als uitvloeisel van de eerste expositie in 1995 publiceerde zij in 1997 het boekje 'Tekenen aan de wand'.

COLOFON

Culemborgse Voetnoten, nummer 71, juni 2021
ISSN: 0929-1334

Een uitgave van het Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden,
opgericht 14 oktober 1937.
www.voetvanoudheusden.nl

Redactie
Jaap Borggreve
Michiel Bugter
Yvonne Jakobs
Kees van de Vate

Redactieadres
Michiel Bugter
Spoorstraat 34, 4101 XK Culemborg
E-mail: redactie@voetvanoudheusden.nl

Bijdragen kunnen per e-mail worden gezonden naar de redactie.
Auteurs wordt verzocht zich te houden aan de redactionele richtlijnen,
die te lezen zijn op de website van het Genootschap.

Vormgeving en grafische productie
Studio Bassa, Culemborg

Secretariaat Genootschap
Ben Holtkamp
Jacobsvicarie 18, 4105 CT Culemborg
E-mail: secretaris@voetvanoudheusden.nl

Bankrekening
NL90 INGB 0005 023 582
t.n.v. Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden.

Lidmaatschap
Lid worden van Voet?
Mail ledenadministratie@voetvanoudheusden.nl
De contributie bedraagt € 17,50 per jaar.
Een extra bijdrage stelt het bestuur bijzonder op prijs.
Voet is een culturele ANBI.

April 1946. De oorlog is nog geen jaar voorbij. Op maandag de 29e van die maand komt George Spencer aan in Veenendaal. Hij heeft er een afspraak met Hendrik Heij, die net als Spencer leiding geeft aan een tricotagefabriek – een fabriek waar met machines 'tricot' wordt gemaakt, een fijn breiwerk van wol of andere garens.

De heren zien veel kansen in de naoorlogse textielmarkt en de beide bedrijven vullen elkaar perfect aan. Samen willen ze daarom in Nederland een nieuwe onderneming van de grond tillen. En dat doen ze dus, en wel in het nabijgelegen Culemborg.

Alies Derwig vertelt in deze Voetnoot het verhaal van die nieuwe onderneming, de 'N.V. Textiel Unie Spencer-Heij'. Je leest alles over het reilen en zeilen van deze fabriek, die van 1946 tot 1970 een begrip was in Culemborg en ver daarbuiten.

Uitgave in de reeks 'Culemborgse Voetnoten' van het Historisch Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden in Culemborg.

www.voetvanoudheusden.nl